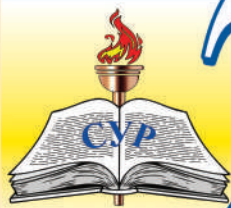
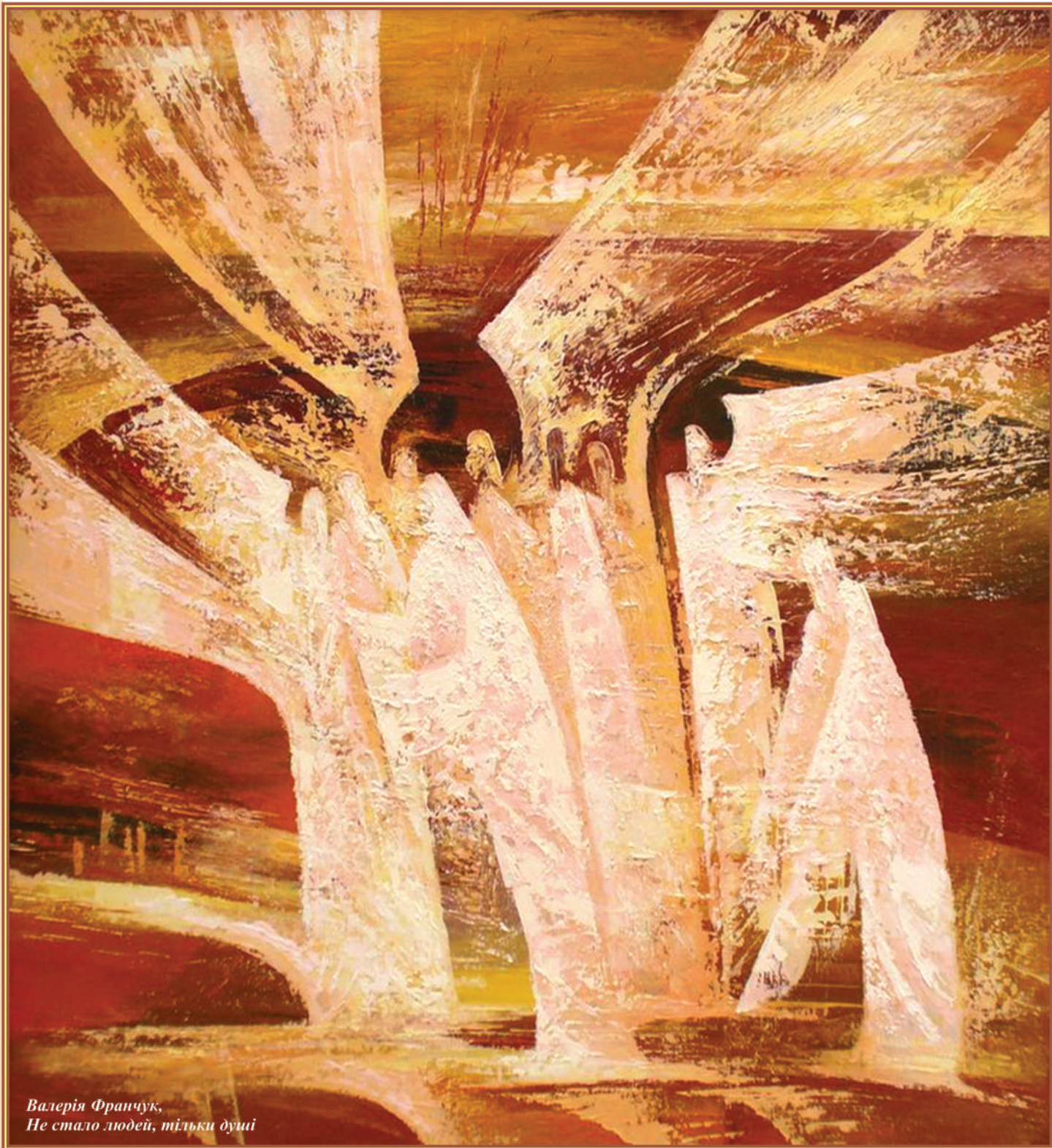

Літературно-культурний журнал українських письменників Румунії

Наши голоса

Місячник Союзу українців Румунії. XXXII рік видання. № 355, січень, 2024

Валерія Франчук,
Не стало людей, тільки душі

*І чужому навчайтесь,
Щі свого не цурайтесь...*

М. Шевчук

Наш голос

NAȘ HOLOS
ISSN 1220-6296

Головний редактор – Ірина Мойсей
Редактори: Іван Ребошапка
Михайло Трайста

Редколегія:

Корнелій Ірод, Микола Корнищан,
Михайло Михайлюк, Віргілій Ріцько

Адреса редакції:

Раду Попеску, 15, Сектор 1, Бухарест;
Телефони: 021/222.07.29; 021/222.07.37
Телефони\Факси: 021/222.07.37; 021/222.07.55;

E-mail: nas.holos@uur.ro
Друкарня «RCR Print»,
Бухарест, Румунія

Redacția:

**Str. Radu Popescu, Nr. 15, Sector 1,
București România**

Застереження:

- За достовірність фактів, цитат, власних імен та інших відомостей відповідають автори підписаних матеріалів.
- Редакція може не поділяти точки зору авторів.
- Надіслані до редакції матеріали не рецензуються і не повертаються.
- Редакція залишає за собою право скорочувати й редагувати надіслані матеріали, не порушуючи їхнього основного змісту.

Читайте в номері:

- ❖ *Пам'ятаймо!*
- ❖ *Письменник Корнелій Ірод нагороджений премією «Opera Omnia»*
- ❖ *У Румунію, до Ольги Кобилянської*
- ❖ *Проза Івана Ковача*
- ❖ *Від «голоду» до «геноциду» – як змінювалося сприйняття Голодомору*
- ❖ *Іван Лібер подався до ангельських хорів*
- ❖ *Сценічно облікована чарівність*
- ❖ *Україністика Бухарестського університету – одна із складових румунської філології (XCIV)*
- ❖ *Розвиток зв'язного мовлення учнів на уроках фонетики*
- ❖ *Дзеркало (Оповідання)*
- ❖ *Парадокс (Уривок з новели)*
- ❖ *Свято. IV. Ворог мого ворога (Уривок з роману)*
- ❖ *Марія (Уривок з повісті)*
- ❖ *Злодії (Уривок з роману «Дикий рай»)*
- ❖ *Пригоди хороброго опришка Григорія Пінті (Уривок з повісті)*
- ❖ *Подоржні замітки*
- ❖ *Духовні джерела.
Книга Юдіфі*

Володимир АНТОФІЙЧУК

ПАМ'ЯТАЙМО!

Розпочався 2024 рік – рік ювілеїв Тараса Шевченка (210 років), Юрія Федьковича (190), Степана Смаль-Стоцького (165) та інших світочів української культури, велетів національного духу, які силою свого таланту саможертвовно служили українському народові, послідовно відстоюючи його державницькі прагнення та національні права.

Академік Степан Смаль-Стоцький народився 9 січня 1859 р. в селі Немилів Радеківського повіту на Галичині, але більшу частину свого життя як науковець, педагог, громадсько-політичний, культурний та економічний діяч віддав Буковині. У 1885 р. він здобув титул професора й обійняв посаду завідувача кафедри української словесності Чернівецького університету, на якій пропрацював 33 роки.

Основним об'єктом наукових пошуків і навчальних дисциплін Степана Смаль-Стоцького стала творчість Тараса Шевченка. До цього залучав він і студентів. За спогадами його учня, випускника Чернівецько-

таким, як він нам виявляється в усіх своїх творах». Цей принцип докладного й різнобічного аналізу поезії Тараса Шевченка, сприй-

няття її в контексті усєї творчості митця не мав аналогів у жодному тодішньому (та й, мабуть, теперішньому) університеті.

У буковинський період своєї наукової діяльності Степан Смаль-Стоцький опублікував низку шевченкознавчих праць, зокрема: «Світове значення поезії Тараса Шевченка», «Діди, батьки і внуки у Шевченка», «Шевченкова містерія», «Ідеї Шевченкової творчості» та ін., які згодом увійшли до його окремої книги «Т. Шевченко. Інтерпретації» (Варшава, 1934).

У 1886 р. з ініціативи Степана Смаль-Стоцького чернівчани започаткували проведення літературно-мистецьких вечорів, присвячених пам'яті Тараса Шевченка. Вони мали велике значення не тільки для широкої популяризації творчості великого поета, а й для зародження та розвитку наукового шевченкознавства на Буковині. Роком пізніше українські товариства Чернівців ухвалили проводити «співно-

Тарас Шевченко

Юрій Федькович

Степан Смаль-Стоцький

го університету 1904 р., а згодом відомого вченого-філолога, професора Василя Сімовича, суть наукової методи Степана Смаль-Стоцького була такою: «роз'яснювати й вивчати Шевченка передовсім із самого поета, підходити до окремих його творів не тільки зі становища того твору, що його розбираєш, а у зв'язку з поемами, найперш написаними більш-менш у тому самому часі, а далі – з іншими. Такий підхід наводив на ту справедливу думку, що у свій «Кобзар» Шевченко влив увесь свій світогляд, та що тому світоглядові він дав вислів у різних щодо змісту своїх творах, тим-то, щоб і головну думку тих творів схопити й порозуміти в них і поодинокі образи, й поодинокі фрази, а то й не раз слова – треба брати Шевченка на увесь зріст;

літературні вечорки», щоби на них одночасно разом поминати Тараса Шевченка, Маркіяна Шашкевича та Юрія Федьковича – сих, як зазначалося, «незабутих лицарів руского слова і духа, сих просвітних зірниць на небосклоні руских земель», «сих неустрашимих борців за долю і волю нашого безталанного народу» (газета «Буковина», 1890, ч. 7). У такий спосіб малювалося на меті підкреслити й актуалізувати роль кожного митця в національно-культурному відродженні українського народу: Тараса Шевченка – на всій Україні, Маркіяна Шашкевича – на Галичині, а Юрія Федьковича – на Буковині.

(Продовження на 5 с.)

Михайло ТРАЙСТА

Письменник Корнелій Ірод нагороджений премією «ОПЕРА OMNIA»

18 грудня 2023 року, в Залі ради Спілки письменників Румунії відбулося преміювання переможців у номінації «Краща проза письменників Румунії за 2022 рік». Номінантів було багато, а премій – тільки три: «Опера Omnia» та дві премії «Книга року» – «Много званих, а мало ізбраних», як пише у «Святому письмі». Це була нелегка місія для журі Бухарестської філії прози Спілки письменників Румунії, до складу якого входили відомі письменники: Іляна Попеску Белдя, Еміл Лунджяну та голова філії Аурел Марія Барос, які вирішили присудити наступні нагороди: премії «Книга року» письменникам Петре Барбу (за книгу «Батьків час») та Теодору Госсу-Лонджін (за книгу «Маски за маскою»), а премію «Опера Omnia» нашому українському славнозвісному письменнику – отцеві Корнелію Іроду, за всю літературну діяльність.

Пригадаємо, що у 1990 році Корнелій Ірод отримав Премію Спілки письменників Румунії за збірку етюдів та оповідань «Білий рояль», а 2022 року найвищу нагороду Національної Спілки письменників України – медаль «Почесна відзнака».

Корнелій Ірод – член Спілки письменників Румунії з 1968 року, Національної спілки письменників України з 1990 року та українського ПЕН клубу з 1990 року, а також він є редактором літературного румуномовного журналу «Українські відлуння».

Дебютував 1957 року прозовим твором в українській газеті «Новий вік»; слідує 3 оповідання в збірнику «Серпень» (1964 р.); цикл із 24 віршів у збірнику «Ліричні струни» (1968 р.); 7 оповідань у збірнику «Наші весни» (1972 р.); 3 літературні репортажі у збірнику «Про землю і хліб» (1972 р.)

Видавничий дебют відбувся 1973 року зі збіркою віршів «Вечірня молитва», далі слідувала збірка оповідань «Світлотінь» (1974 р.); 10 віршів у збірці „Balada locului” («Балада місця», 1975 р.) у перекладі румунською Стеляна Груї; роман «Передодень» (1975 р.); 3 оповідання у збірці українських прозаїків Румунії „Subiect pentru o nuvelă” («Сюжет для новели», 1982 р.) в перекладі Євгена Мигайчука; роман «Ранок» (1984 р.); роман «Сонце в очах» (1988 р.); збірка етюдів та оповідань «Білий рояль» (1990 р.); роман «Передодень» (2-е видання, 1998 р.); 3 оповідання в Антології української прози Румунії «Прогреси», упорядкованій Миколою Корсюком (2009 р.);

перші три томи тетралогії «Свято» румунською мовою (2002 р.); збірка короткої прози «Від учора до завтра» (2014 р.); збірка короткої прози «Промахи», румунською мовою (2015 р.); Збірка короткої прози, «Дзеркало» румунською мовою (2018 р.); тетралогія «Свято» українською мовою (2021 р.); збірка короткої прози, «Інші промахи» румунською мовою (2021 р.).

Також Корнелій Ірод є одним з найкращих українсько-румунських перекладачів, варто згадати його переклади: роман Юрія Збанацького «Чайка», у співпраці з Клаудією Мілліан Мінулеску (1962 р.); роман Лариси Письменної «Скарб із вовчої кри-

ниці» (1968 р.), дитяче оповідання В. Розіна «Політ Барвінка на Місяць» (1969 р.); казки Івана Франка «Коли ще звірі говорили» (2008 р.); двотомник Павла Зайцева «Життя Тараса Шевченка» (2013 р.), до 200-річчя від дня народження Тараса Шевченка підготував факсиміле першого видання «Кобзаря» з нотатками та порівнянням із сучасною редакцією (2014 р.); віршована казка Івана Франка «Лис Микита» (до 160-річчя від дня народження та 100-річчя від дня смерті класика української літератури) (2016 р.); переклав з російської мови «Щоденник Тараса Григоровича Шевченка» (2017 р.) та збірку оповідань Василя Шукшина (2019 р.), а також збірку оповідань Григіра Тютюнника (2017 р.). Окрім вищезгаданих книг перекладав з творчості: Марини Вариці, Юрія Винничука, Олександра Денисенка, Мирослава Доцінета,

Світлани Єременко, Марини Єщенко, Олександра Йовни та Галини Тарасюк, а ще 50 українських казок, що входять до збірки, яка зараз готується до друку. Також зараз працює над перекладом книги відомого дослідника історії Павла Правого (Бондаренко) «Таємна історія Радянського Союзу».

З румунської мови на українську перекладав твори румунських письменників, як: Йон Крянґе, Георге Томозей, Георге Пітуц, Теодор Піке, Мірча Міку, Йон Биешу, Финуш Нягу, Мірча Синтімбрюну, Ігнатіє Греку, Мірча Дінеску, Йон Андреїце, Ніколае Дан Фрунтелате), більшість із них друкувались на сторінках журналу «Наш голос».

Щиро вітаємо отця-письменника Корнелія Ірода з високою нагородою і бажаємо міцного здоров'я, творчої наснаги та всіх благ!

ПАМ'ЯТАЙМО!

(Продовження з 3 с.)

Ці «три велетні духа і слова», як підкреслював Степан Смаль-Стоцький на «вечерку» 1892 р., «скрізь по цілій Русі розбудили нове життя і своїм могутнім словом протягом короткого часу підійняли народ руський із страшного занепаду. Оце ті велетенські світочі, що запалили божественну іскру в грудях великого руського народу; оце ті вельможі, що змусили його до культурної праці і вказали йому людські ідеали» (газета «Буковина», 1892, 12 (24) червня).

Отже, Степан Смаль-Стоцький здійснив чи не першу спробу по-науковому осмислити значення творчості та громадсько-культурної діяльності Юрія Федьковича, вписавши його ім'я поряд з іменами Тараса Шевченка та Маркіяна Шашкевича. Адже весь свій талант і життєву енергію видатний буковинський поет-пророк сповна віддав рідному народові, поклав, за його ж словами, «на вівтар матери-Руси, на вівтар людськості». Істинність цього зізнання потверджує той факт, що Юрій Федькович слідом за Тарасом Шевченком проголосив державницьку ідею соборності українських земель, національної єдності українців по всій їхній автохтонній території. У цьому контексті пророче звучать рядки із його тривірша «Що я люблю, в що вірую, на що надіюсь» (1887): «Я люблю мою Русь-Україну; / Я вірую в її будучину; / В тій-то надії я живу й умру».

Юрія Федьковича треба сприймати крізь призму життя і творчості Тараса Шевченка. В обох чимало схожого в темах, ідеях, поетиці, навіть у повсякденній поведінці, а найперше – в безприкладному й жертвовному служінні Україні та її народові. Якщо в першого волю українців уособлював безкрай український степ і дух козацтва, то в другого – буковинсь-

кі гори й опришківство. А це, за певної умовності, ніби дві повноводні ріки, що зливаються воедино й утворюють один знаковий символ – символ української нескореності й свободолюбства. Бо ж не випадково Юрій Федькович у вірші «Співацька добраніч на скін Тараса Шевченка» (1861) заявляв: «Спи ж ти, руський соловію, / Я за тебе тужу, / А як тутки зазоріє, / Я тебе пробуджу».

Водночас Юрій Федькович став першим, хто рагував за істинне, а не позірне пошанування пам'яті геніального поета, посланого нам «небесним владикою», за те, щоби його заповіти українська людина зробила нормою свого життя, бо він закликав її «по-своєму вести своє діло», «добувати свого щастя, / І сили, і волі», тобто розв'язувати насущні національні проблеми політичного плану (вірш «Ось мий поменник Тарасові Григоровичеві Шевченці на вічну пам'ять»).

Усього себе, весь свій талант Юрій Федькович віддав українському національно-культурному відродженню на Буковині. Він, як і його геніальний попередник Тарас Шевченко, виступив з чіткою політичною програмою, спрямованою на те, щоби український народ здобув незалежність і у вільній соборній державі посів гідне місце серед європейських країн.

Дмитро Павличко справедливо назвав Юрія Федьковича пророком Шевченкового рівня. Тому, на його думку, «треба перестати говорити, що маємо трійцю – Шевченко, Франко, Леся Українка. Леся Українка – велика поетеса, але якщо говорити про першу трійцю, то це – Шевченко, Федькович, Франко».

Сподіваємось, що публікація цього допису стимулюватиме появу на сторінках «Нашого голосу» нових матеріалів, пов'язаних із ювілеями Тараса Шевченка, Юрія Федьковича, Степана Смаль-Стоцького та інших гідних слави й пошани українців.

Лідія КОВАЛЕЦЬ,

доктор філологічних наук, професор Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

У Румунію, до Ольги Кобилянської

З огляду на 160-літній ювілей Ольги Кобилянської минулий 2023 рік справедливо вважався роком цієї видатної української письменниці. Тож серед різноманіття заходів, які відбулися в Чернівцях, зокрема й у Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича, – крім Міжнародної наукової конференції «Ольга Кобилянська й український літературний процес XIX – XXI століть», – і поїздка великої групи наших студентів та викладачів до сусідньої Румунії, в Південну Буковину, з метою відвідати рідні місця Ольги Кобилянської, пов'язані з раннім періодом її життя. Це була одноденна подорож, яка відбулася 24 листопада 2023 року.

Власне, маршрут подорожі, який швидко став доволі популярним серед чернівчан, розробило Чернівецьке екскурсійне бюро, а ініціаторкою мандрівки філологів, її добрим промотором була доктор наук, професор кафедри сучасної української мови Людмила Ткач. Поїздка виявилась незвичайною і в тому сенсі, що нашими гідями виступили дуже цікаві люди: кандидат географічних наук, доцент Вероніка Грицьку, яка багато розповіла нам про історію та культуру сусідньої Румунії, її визначні місця, та Світлана Кирилюк, кандидат філологічних наук, доцент, відома дослідниця життя і творчості О. Кобилянської.

Отже, ми побували в Сучаві, Кимполунзі, Ґура-Ґуморулуй, кожне з цих гарних південнобуковинських містечок по-своєму заважило в долі авторки «Люддини», «Царівни», «Землі». У Ґура-Ґуморулуй майбутня письменниця з'явилася на світ у родині тамтешнього службовця, секретаря повітового уряду Юліана Кобилянського (сам він походив з Галичини), тут Ольга зі сім'єю мешкала до п'ятирічного віку, тут народилися її троє братів та сестра. Розповідають, оселя Кобилянських (вона не збереглася) розташовувалась у мальовничій місцині й сусідила з горою та долиною, що вела до річки Ґумор. Тож виходить, що природа вже на початках була органічною частиною світу, який пізнавала дитина. У місті є відкритий ще у 2003 році пам'ятник – бюст письменниці авторства львівського скульптора Романа Романовича. Біля підніжжя монумента ми застали знаки уваги румунської громадськості до

нашої культури – вінки з жовто-блакитних квітів і кілька вазонів зі свіжими хризантемами, до яких доєдали і свій.

У Сучаву Кобилянські перебралися у 1868 році й мешкали тут до 1874-го. Старші брати Ольги Максимиліан та Юліан навчалися в місцевій гімназії, вочевидь, саме добра підготовка, здобута там, допомогла їм у майбутній кар'єрі – першому як судовому урядовцеві, а другому – як відомому філологу, знавцеві класичних мов. Сучава в історії Кобилянських була важлива ще й тим, що тут, у цьому багатонаціональному середовищі, вони заприязнилися з родиною місцевого греко-католицького священника, до того ж – українського письменника, Миколи Устияновича, яка переїхала сюди із Львівщини. «Це був перший правдивий руський дім, в який ввійшли ми, діти, й почули, крім у рідній хаті, і деінде руську мову і руські пісні...», – згадуватиме пізніше О. Кобилянська, зберігаючи пам'ять про подаровану їй «білоголовим поетом Николаєм» книжку з чеськими казками й до останку щиро шануючи свою дружбу з наймолодшою донькою священника Ольгою. Бібліотека Устияновичів, опанування грамоти за допомогою старших братів, уроки музики, перші проби пера польською, не кажучи вже про пізнання румунської мови й культури, початки свідомого вникання у світ корінного етносу склали зміст сучавського буття майбутньої письменниці.

Кимполунг Ольги Кобилянської, коли вона з ріднею замешкала там із 1875-го (аж до переїзду в 1889 році в Димку, відтак до Чернівців), пам'ятає стрімкий поступ цієї дівчини, її цілеспрямоване формування як творчої індивідуальності. Це був час здобування освіти в німецькомовній чотирикласній школі, кількомісячне приватне вивчення української – і час пильної самоосвіти, яка включала прагматичне читання світової літератури, освоєння інших ділянок знання, активне малювання, заняття музикою, ведення щоденника, перші любовні захоплення й розчарування, пристрасний пошук себе в літературній царині (поетичній і прозовій) польською та німецькою мовами, причому з виходом на такі теми, які згодом розвинуться, піднесуться до панівних у її письменницькій творчості. А було ж

іще в тому ж таки Кимполунзі важливе для Ольги Кобилянської як митця товаришування з Августою Кохановською, донькою міського старости, майбутньою видатною художницею. Як згадуватиме письменниця, в домі Кохановських вона «чимало навчилася, набралась добрих і гарних книжок, чула гарну музику, пізнавала гарних людей і стрічалася з прихильністю до українців...». Має значення й участь усіх Кобилянських та Ольги зокрема в загальнокультурному житті містечка – в музичних і театральних вечорах, пізнання чутливою душею дівчини краси навколишньої природи й колоритних типів «дітей гір» – південнобуковинських гуцулів, які згодом – поряд з інтелігенцією – стануть повноправними героями її творів.

Зрозуміло, що наш екскурсійний маршрут не міг не пролягти вздовж скелястого хребта гори Рарив, розлогих лісистих верхів і низин, уже щедро притрушених сніговим покривом, тим паче, що про мандрівки Кобилянської та її друзів тими дико-романтичними карпатськими горами-верховинами збереглося чимало спогадів, зокрема і про те, як одного разу Ользі поталанило знайти легендарний едельвейс. «На Рариві залишились стежки, сходжені нею», – підсумував якимось Володимир Вознюк, директор літературно-меморіального музею О. Кобилянської в Чернівцях, відомий дослідник її творчості.

Як засвідчує щоденник, розлука з Кимполунгом для вразливої дівчини виявилась дуже болісною: «Прощай, тиха темна ущелино, прощай, Рариве, прощай, прохолодна мисливська стежка, прощай, Скanelo, тисячу разів прощай! До горла мені підступає клубок, хочеться кричати: „О, як я люблю тебе, мій гірський краю, який ти незрівнянно гарний, який могутній і величний, який піднесений, казковий”. Прощай і ти, старий будинку, де я вперше любила і почала писати. Мені сумно і тяжко на душі. Прощай востаннє! Кимполунг 1889». Втім, О. Кобилянська ще не раз повертатиметься до цієї

дивовижної гірської країни фізично й на крилах мрій. І ось такі поїздки, як ця, дають нам змогу це ніби навч побачити в краєвидах, відчутти в гірському повітрі, а не тільки уявити з прочитаного у творах письменниці, її листах та спогадах.

У Сучавському університеті імені Стефана чел Маре на факультеті словесності та комунікаційних наук ми мали теплу зустріч із керівництвом в особі заступниці декана – доцента, доктора філології Сімони-Аїди Манолаке та викладачок – докторів філології Ніколетти Головач та Анжели Робу. Від нашої делегації ми подарували факультетові невелику добірку нових видань української літературної класики – томики творів Лесі Українки, М. Коцюбинського, Л. Старицької-Черняхівської; ґрунтовну монографію про митців України за кордоном; праці про українсько-румунські літературні взаємини. Окрасою книжкової добірки стала нова праця Світлани Кирилюк – книжка «Кобилянська від А до Я», що побачила світ 2022 року у львівському «Видавництві Старого Лева» в його відомій серії абеток-енциклопедій про видатних українських письменників. Сподіваємося, що ці нові видання прислужаться румунським колегам у пізнанні наших літературно-художніх та наукових досягнень у взаємно цікавій царині. Важливо підкреслити, що на зустрічі мовилось і про шляхи майбутньої співпраці, як-от: підготовку спільних магістерських програм, стажування викладачів, проведення спільних конференцій. А Світлана Кирилюк отримала персональне запрошення прочитати в Сучавському університеті лекцію про Ольгу Кобилянську.

Одним словом, ця поїздка подарувала всім нам багато незабутніх вражень, вона мислиться нами як продовження в оригінальній формі навчально-наукового процесу і стимулює до ще глибших спостережень над нашою рідною літературою у її зв'язках зі світом.

~ ~ ~

Володимир АНТОФІЙЧУК

ПРОЗА ІВАНА КОВАЧА

(Продовження з № 354)

Щодо новелістичної майстерності та глибини психологізму творів Івана Ковача слушно зауважив його побратим по перу Іван Кідешук: «Техніка новеліста-поета Івана Ковача – бездоганна. Він творить поетичні шедеври, в яких не бракує «новинок». Ті «новинки» вражають душу читача блискавицями позитивних вражень. У майже класичних новелах «Голімба», «Полага», «Помста», «Повернення» автор виявляє себе тонким знавцем психології простих людей, глибоко змальовує сцени життя, сповнені драматизму».

Як ми вже зауважували раніше, Івана Ковача цікавить тема самотності людини у світі – самотності серед людей, самотності перед обличчям смерті. У новелі «Лебедине підбите крило» цей стан підкреслюється тим, що персонаж – глухонімий, фактично «замурований» у собі, люди не чують і не розуміють його – ба більше, спочатку знущуються, відтак починають боятися. Але світ – ширший від соціуму, тому звірі, трави, дерева, квіти несуть радість залишеному сам-на-сам із власною в'язницею парубкові. У новелі «Полага» дещо інша ситуація: в облозі небезпеки й покинутості – усе невеличке село, цей образ персоніфікується зумисне, щоб передати страх перед нальотами фашистської авіації: «Село було знову під пластами снігу. Воно поступово замерзало, ніби навіки. Замерзали і розбивалися вікна. Нестерпний холод блукав по хатах непрошеним гостем. Навіть у полудень село було мертвим – душі не побачиш. В селі ніхто не запалював лампу – боялися. Село засинало терпким неспокійним сном». І на фоні цього спустілого села автор малює постать старої жінки, котра щодня «йшла віддати душу лісові». Полага втікала від несамовитого реву бомбардувальників, що пролітали над селом далі, до фронту. Так у жінки «виробився гіркий рефлекс»: узявши за пазуху найдорожче – синову світліну і лист, який вона не вміла прочитати, але через зміст якого сусіди з жалем дивилися на неї, – щодня йти до лісу. Баба вже й умирала б, але «їй бракувала крихта з свого тіла. Без неї їй гріх помирати. Майже лиш це і тримало її на світі. Віра в повернення сина. Єдиного сина». Лист у бабиній пазусі – то похоронка, але усі знають, що бабі «уже нічого не зрозуміти»: стара жінка замкнута у своєму світі, її розум від-

*Іван Ковач – головний редактор часопису
«Вільне слово» – продовжувача газети «Новий вік»*

мовився повірити у горе, її душа обрала втечу в інший світ, в якому залишилася тільки дитинна віра. Цей ритуал ходіння до лісу Полага здійснює щодня, роками після закінчення війни. Немає в новелі опису страждань старенької, її муки, однак з якою глибиною авторові вдається передати самотність людини під небом, і водночас – перехід душі у вічність як злиття із цим світом: в заметіль баба тихо засинає під старим буком. І пейзажна деталь – сніг, що засипає і ліс, і бабу, стає образом-символом забуття, трансформації, переходу: «Втома падає на неї тягарем. Очі закриваються, втихомирюються. З часом баба Полага дерев'яніє, ціпеніє під розвіяним буком. Її серце застигає, тільки вона цього не помічає. Баба Полага переймається смертю, як довгожданим щастям... Сніг іде пухнастий, багатий. Його ще нападає нині ціла купа». Отже, можемо стверджувати, що ще однією прикметою поетичності прози письменника також є її глибинний психологізм у поєднанні з ліризмом.

Зупинимось ще на одній прикметі поетичної метафізики прози Івана Ковача – колористиці, з чим пов'язана і специфіка авторової метафорики. Аналізуючи поетичний доробок письменника, Юрій Ковалів зауважив: «Іван Ковач мислить метафорою, крізь призму якої показує одивнений світ, поринає у філософські роздуми про сенс людського буття й існування». Ковачева метафора часто будується на оригінальному оперуванні автора кольорами, їх відтінками. Особливо показова у цьому аспекті новела «Оранжева балада», що увійшла до третьої збірки письменника – «Оранжева балада та інші новели» (2006). Кольори-образи надзвичайно важ-

ливі для розуміння світосприйняття митця, їхнє поєднання не може бути випадковим. Тому, на наш погляд, щодо мистецького обдарування Івана Ковача доцільно говорити й про «синтез мистецтв». Ще Арістотель у своїй «гармонії кольорів» підкреслював: колір означає взаємодію світла й темряви. Прикметно, що в Ковачевій новелістиці часто зустрічається цвіт черешень. І це не просто часовий маркер – вказівка на весну. Цей образ полівалентний, а якщо звернутися до символіки кольорів, то містики (зокрема Рудольф Штайнер) трактують колір цвіту як «інкарнат» – в інкарнаті переживає себе душа, так «випромінюється назовні не що інше, як людина, що переживає себе в собі як душу». Це вольтова дуга, смислова напруга «живий образ душі». Якщо тінь духу в душевному – біле, то в жовтому є «дещо планетарне». І це відчуття планетарного значення образу матері вилилось у колористиці «Оранжевої балади». Ще раніше Іван Кідешук підмітив: «Епітет-символ „оранжева“ відкриває перед нами оранжевий материнський світ, світ дитинства, світ рідної сторони, де дитина біля своїх батьків почувається щасливою». Прикметою цієї новели є певна сюрреалістичність образності й «деформованості» хронотопу. «Коричневі вітри», що віють у «порепаних іржею кістках» ліричного автора, – образи, завдяки яким стає зрозуміло: автор силою спогадів, любові до матері переноситься у часи дитинства, а часопростір його сьогодення із глухою, погаслою барвою днів, сповнених тривоги («коричневі вітри») змінюється на барвистий світ дитинства. Однак переважаючою барвою у тому світі є «оранжева». Переживання кольору дає відчуття химерності, ірреальності того світу, в який фізичного повернення вже не буде. Звернімо увагу на колористику художніх образів: «іржаві кістки», «коричневі вітри», «бузкові зморшки матері», «піт стікав солоною блакитно-сірою тишею», «вікна малились», «синя хустка, мов вирізане небесне крило», «глиняний мамалижаний місяць». У поєднанні з образами на означення дії – «вмирили смагляві солов'ї, зсутулені на звугленому гіллі калини», «з колін Чуги зривалися сосни», «жили тріскали гострими осколками», «яблуні бігли в мій бік, пробивали криниці, пробивали легені моїм гірким вогнем», «ґрунт... тлів у запеклій борознистій справі», «коріння височувалося та висихало в загартованій глині» – постає справді сюрреалістична картина, схожа на марево, що засвітилася у пригасаючій свідомості передсмертного стану. Усі ці образи ніби скеровані на руйнування цілісності світосприйняття, цілісності часопростору. Читач майже відчуває хвильовий рух ефіру – випромінювання найтоншої матерії. Однак центральний образ – образ матері –

стає тією планетою, довкола якої обертається увесь світ цих химерних образів. Жовте – «те, що випромінюється всередину» (Р. Штайнер), – то колір сонця. І тому «мати йшла і не йшла, повільно й русяво підшвами гладила землю, й потроху губила, а потроху знаходила свою оранжеву баладу...».

Читаючи прозу Івана Ковача, відчуваєш дивовижну єдність людини й світу і переконуєшся, що, як писав Михайло Михайлюк, «проза в його поетичному життєписі» – зовсім «не випадкове інтермеццо, коли рука поета втомилася виводити на папері віршовані рядки з буйнням метафор, забажавши плавності опису побаченого і пережитого». Його ліризовані новели, етюди, новели із класичною архітектонікою, новела-балада, сповідальна лірична проза разом із поезією творять єдність художнього світу митця. Секрет поетичної метафізики цієї прози – у своєрідному світоглядному пантеїзмі автора, у тонкому відчутті краси. Прикметно, що часопростір Ковачевої прози також наближений до поезії: це «точковий» хронотоп, на перетині координат «об'єктивного»

Виступ Івана Ковача перед бюстом Тараса Шевченка в місті Сату Маре (Румунія)

(даного у сприйнятті оповідача) і суб'єктивно-переживального простору-часу. Особливо яскраво ця риса виявилася у повісті «Чуга» – своєрідній мозаїці життя. Спостерігається міфологізація і символізація художнього часу і простору, адже ліричний герой постійно намагається перетнути межу, що відділяє його від «золотої пори» дитинства.

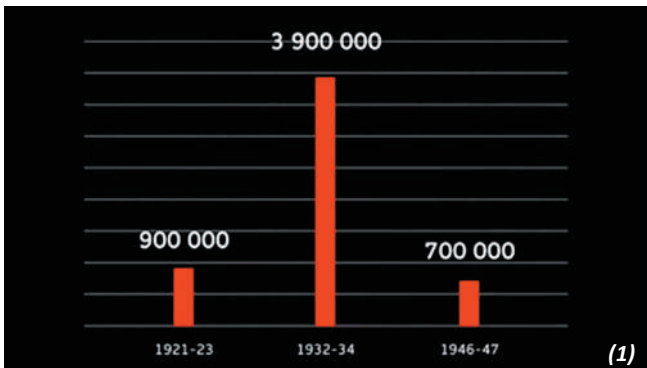
Ще однією прикметою поетичності прози письменника також є її глибинний психологізм у поєднанні з ліризмом. Та найпрямовістішою ознакою стилю Івана Ковача є особливе уміння оперувати колористикою. Цей своєрідний синтез мистецтв у творчій палітрі митця виявився особливим, символічним навантаженням образів з яскравою колористичною домінантою. А втім, хіба можна розгадати таємницю таланту? Адже метафізика стилю справжнього художника – це завжди містика.

Ольга СЕНИШИН

ВІД «ГОЛОДУ» ДО «ГЕНОЦИДУ» – ЯК ЗМІНЮВАЛОСЯ СПРИЙНЯТТЯ ГОЛОДОМОРУ

Мабуть, то найчорніша, найболючіша, найзамовчуваніша сторінка української історії. Жах, від якого у жилах завжди буде стигнути кров, і спогади, які треба берегти і нізащо та ніколи не забувати.

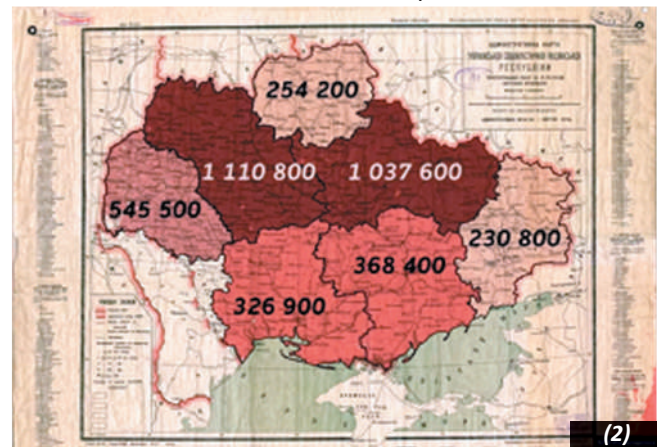
Для кожного українця тема Голодомору є неозначною, особливо вражаючою темою. Когось вражає число загиблих – від 4 до понад 10 мільйонів українців за різними підрахунками, що є в ряди більшою втратою ніж під час Другої світової війни чи під час інших голодів на території України (1). Інших вражає безкарність хворих організаторів та кровожерність виконавців цього акту масового знищення беззахисних людей. Мене ж зацікавило як ми, українська та світова спільнота, пройшли шлях від замовчування правди про Голодомор і до його визнання геноцидом українського народу на міжнародній арені. Бо ж і цей процес був досить довгим та болючим.

Щоб правильно зрозуміти чому в той чи інший час ми називаємо події 1932-1933 років тим чи іншим словом, як на мене, потрібно в першу чергу правильно розуміти тогочасну історичну ситуацію навколо того, що сьогодні практично вся наукова спільнота вважає «штучним і спричиненим свідомими діями радянського режиму» голодом.

На території України голод протягом століть стався не один раз. Найбільше страждали мешканці українського півдня. Це закономірно, адже саме цей регіон в Україні традиційно потерпав від засух і відповідно – неврожай. Та у 1932-1933 роках неврожай не було. Крім того, більшість людей загинули від голоду не на півдні, а в центрі (сучасні частини

Київської, Полтавської, Черкаської областей) (2). Саме в тих районах де напередодні була зафіксована найбільша кількість великих повстань чи просто спонтанних виступів незадоволених колективізацією селян або масового саботажу посівних робіт. За протести й бунти, до речі, совети українських селян в той час жорстоко карали – вбивали, судили або ж вивозили цілими сім'ями на Сибір чи Кавказ.

Одним з найсуттєвіших доказів свідомого провокування голоду в Україні радянським режимом є статистика експорту, яка дійшла до нашого часу. У 1932 році «молодий будівник комунізму» експортував 4,27 мільйони тонн зерна. На початку 1933 року запасів зерна в СРСР було достатньо, щоб прогодувати понад 10 мільйонів людей. Але цього не зробили. Більше того, якщо в 1932 році селянам дозволили перебраться в міста, де ситуація була не такою жахливою, або в інші регіони, то в 1933 політика кардинально змінилася. Тоді рятувати голодаючих не входило в плани партії чи в особисті плани Сталіна, який в той час вбачав у кожному українці ворога. Навпаки, окрім непосильного харчового податку і декрету «Про п'ять колосків», вилучення будь-якого харчу з використанням тортур і знущань було введено систему занесення до «чорної дошки». Цю систему сталінське керівництво випробувало в Казахстані у 1932 році, де було знищено голодом майже 50% населення. У 1933 р. почалось винищення й так знесиленого і виснаженого українського селянства – після занесення до чорного списку населених пунктів, які не виконали плану здачі зерна, їх повністю ізолювали озброєними загонами без можливості

жителів щось продавати чи купувати. Більше того, нововведенням, чисто українським явищем, стала фізична блокада: заборона на початку 1933 року громадянам виїжджати спочатку зі села в міста, а потім і з території УРСР. Саме на літо того року припадає найбільша кількість загиблих, масове вимирання в муках цілих населених пунктів. Страшні речі діялися в зонах, охоплених голодом. Невимовні жахиття і страждання пройшли ті люди. Свідчення чи архівні документи того періоду просто не можливо спокійно читати.

Точної цифри загиблих не знає ніхто. В роки Голодомору таких підрахунків не вели, навіть більше: радянська влада намагалася приховати масштаби трагедії. Жодної офіційної згадки про голодування не було. Навіть у власному діловому листуванні державні й партійні функціонери, описуючи опухання десятків і сотень тисяч сімей, не згадують голод, а лише *«продовольчі труднощі»*. У книгах реєстрації смертності на позначення смерті з голоду з'являються нові терміни, як, наприклад, *«безбілковий набряк»*. У 1933-му сільрадам наказано під час реєстрації смерті не вказувати причину. А в наступному році вийшла нова вказівка: книги РАЦС про реєстрацію смертей за 1932-1933 роки вислати в спеціальні частини, де більшість із них були знищені. У радянській Україні тема голоду в ті роки була заборонена, вона не обговорювалася на офіційному рівні й не викладалася в школах аж до 1987 року.

Та не дивлячись на всі заходи, правда про трагедію в Україні була відомою світовій громаді. Першими про **голод**, а не про «продовольчі труднощі», заговорили на заході України та в тих містах світу, де активувала міцна українська спільнота. У 1933 році в Берліні проходив День скорботи за мільйонами померлих від голоду українців та поминальна панахида. Представники УГКЦ Канади й не тільки провели поминальні літургії, засуджували дії радянської влади у своїх пасторських словах до українців. Незабаром і в іноземній пресі з'явилися перші згадки про небачених розмірів голод в Україні.

Одним з перших про голод в СРСР світу розповів англійський журналіст **Малкольм Магерідж** (3), який замолоду був прихильником комуністичних ідей, а наприкінці життя писав християнські книги. Випускник Кембриджського університету в 1932 році їде до СРСР як кореспондент видання «Манчестер Гардіан». Тут його романтичні уявлення про комунізм вщент розбиваються. У грудні 1933 року в цій газеті він описав свої враження від поїздок Україною

та Кубанню (з Москви до України та на Кавказ), написавши про голод в Україні. Журналіст не мав на це дозволів від радянської влади. Матеріали він надсилав за кордон дипломатичною поштою, що дозволило уникнути цензури. Проте його репортажі були надруковані без імені автора, сильно відредаговані та розміщені глибоко всередині газети. Він справді засвідчив масову загибель людей, але тоді не назвав конкретних цифр.

Малкольм у 1934 пише книгу «Зима в Москві», де описує умови «соціалістичної утопії» і висміює некритичні погляди західних журналістів на режим Йосипа Сталіна. З цього приводу він конфліктував і з журналістом The New York Times Уолтером Дюранті, який писав, що в Україні «люди голодні, але не помирають із голоду» і відверто симпатизував Сталіну. *«Але, – сказав він, поплескуючи по спинці канапи, – пам'ятайте, що не можна зробити омлет, не розбивши яєць... Вони виграють, вони приречені на перемогу. Якщо буде необхідно, вони запряжуть селян у плуги, але, запевняю вас, вони зберуть урожай і нагодують тих, кого потрібно». Ті, хто потрібно, – це були люди із Кремля та їхні підлабузники... Інші були лише рабами, резервом для пролетаріату, як їх називав Сталін. Дехто, звичайно, мав померти, можливо – навіть багато хто, але їх було так багато, що не шкода»,* – описував Магерідж розмову з Дюранті у мемуарах «Хроніки втраченого часу».

Гучно і відверто про голод в Україні заявив журналіст **Гарет Джонс** (4), коли випустив у світ статтю «Тут немає хліба». У 1933 році журналіст та перспективний випускник Кембриджа вирушив в Україну, знехтувавши заборонами на в'їзд для іноземних журналістів. Перед тим у Москві він зустрівся з вищезгаданим М. Магеріджем.

(Продовження на 12 с.)

ВІД «ГОЛОДУ» ДО «ГЕНОЦИДУ» – ЯК ЗМІНЮВАЛОСЯ СПРИЙНЯТТЯ ГОЛОДОМОРУ

(Продовження з 11 с.)

Журналісту вдалося покинути сити Москву і побачити жахи Голодомору на власні очі. Британець описав дуже точно те, що йому довелося побачити, діалоги з голодними українцями в селах, опухлих дітей, вимерлі та безмовні села. Після того, як кілька іноземних видань опублікували матеріали Джонса про смертельний голод в Україні, йому назавжди заборонили в'їзд до Радянського Союзу, а в ЗМІ розгорнулася ціла кампанія, аби спростувати його заяви.

З 1935 року Гарет Джонс почав жити та працювати на Далекому Сході. Про сталінський режим тим не менше він писати не перестав та активно його критикував. Власне тому смерть журналіста під час подорожі Монголією багато хто не вважає звичайною випадковістю, а помстою НКВС. Разом із німецьким колегою він потрапив у полон до бандитів, які через 16 днів застрелили журналіста. Гарету Джонсу невдовзі мало виповнитися 30 років.

Можна сказати, що в результаті таких публікацій великий голод в Україні детально обговорювали у Великій Британії 25 липня 1934 року на окремому слуханні у Палаті лордів. Головними джерелами інформації були не тільки репортажі нечисленних західних журналістів, але й свідчення західних бізнесменів та подорожніх, втікачів із цього регіону та звіти релігійних організацій. Наприклад, архієпископ Кентерберійський вказував 6 млн загиблих, говорив про харчування котами, собаками, мишами та канібалізм. З огляду на складну політичну ситуацію (до влади в Німеччині у 1933 прийшов Гітлер) на засіданні було вирішено не втручатися у внутрішні справи Москви, не конфліктувати з нею.

Рідкісними фотосвідченнями геноциду українців є світлина австрійського інженера-хіміка єврейського походження **Александра Вінербергера (5)**. Він майже два десятиліття працював на підприємствах СРСР, а у 1932-1933 роках саме перебував у Харкові. Там він зробив такі важливі фото мору українців. Вінербергер таємно створив понад сотню світлин, на яких зображені черги голодних людей біля продуктивних крамниць, зголоднілі діти, тіла померлих від голоду, масові поховання жертв геноциду.

Виїжджаючи до Австрії, Вінербергер у жовтні 1933 року переправив негативи дипломатичною

поштою через посольство країни. На таких заходах наполягли саме австрійські дипломати, оскільки була висока ймовірність обшуку речей інженера спецслужбами на кордоні, а знайдені ними знімки могли загрожувати його життю. У Відні Вінербергер передав знімки кардиналові Теодору Інніцеру, який разом із генеральним секретарем Міжнародного комітету національних меншин Евальдом Амменде представили їх Лізі Націй – цю організацію після Другої світової війни замінила ООН. Тоді, у 1933 році, питання про допомогу голодуючим в Україні вдалося поставити на обговорення Ліги Націй завдяки клопотанням українських, і не тільки, громадських організацій з-поза меж Радянського Союзу. Це пи-

тання обговорювалося за закритими дверима і ставилося на голосування 4 рази. Після ознайомлення зі зібраними зізнаннями та доказами ніхто не сперечався про існування голоду. Представники держав не знайшли формальної можливості надати допомогу українцям, адже СРСР не була членом Ліги, а її уряд заперечував наявність будь-яких проблем. Було написано офіційне звернення до Червоного Хреста з проханням втрутитися. Ця організація надіслала Москві офіційну пропозицію про надання гуманітарної допомоги, на яку столиця «вільних республік» відповіла: «Ні».

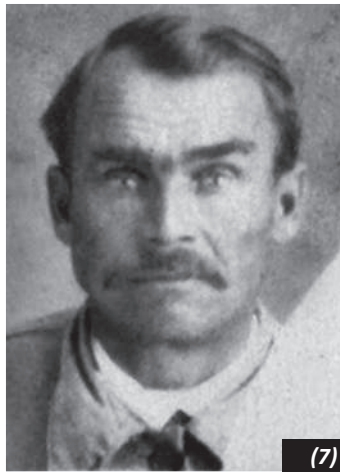
До речі, правнука Вінербергера – Самара Пірс – стала фотохудожницею й активно допомагає поширювати у світі правду про Голодомор-геноцид українців. Вона відвідувала Харків і фотографувала місця, які у 1932-1933 роках висвітлював її прадід, також зробила колажі з його та своїх знімків.

Першою канадською журналісткою, яка волала про голод в Україні у своїх кореспонденціях, була **Pia**

Клайман (6). У 1928 році, у віці 24 років, вона поїхала до СРСР, щоб писати звіт про радянські реформи. Дівчина захоплювалася комуністичними ідеями, але реалії радянського режиму поміняли її погляди. У своїх матеріалах вона не кривила душею і правдиво писала про важке життя радянського суспільства 30-х років. Ріа відвідала трудові табори на крайній півночі, а також їздила на південь до Грузії на машині з двома жінками з Атланти. По дорозі від Москви через східну Україну та Кубань до Грузії вони зустріли голодуючих українських селян у Харкові. У тому, що вона пізніше назвала «Голодними землями Росії», Клайман описує спустошені села, дітей, які харчувалися травою, й один випадок біля готелю в Україні, де жінка благала в неї хліба, тому що радянська влада конфіскувала всю їжу в селі. Коли жінки прибули до Тбілісі, столиці Грузії, її заарештували за звинуваченням у по-

(6)

(7)

відомленні неправдивих новин про СРСР і невдовзі вислали. Історія про її вигнання облетіла весь світ.

Після депортації з Союзу Ріа написала два десятки статей про голод, які було надруковано. Але писала журналістка до не надто центральних видань, а тому великого й необхідного розголосу на найвищому рівні вони не мали. До свідчень цієї журналістки тоді світ так і не прислухався.

Важливо згадати людину, яка вперше науково підійшла до проблеми голоду 1932-1933 років в Україні. Це був – агроном-економіст **Степан Сосновий (7)**. Цей український вчений, був автором наукового дослідження, де вперше було застосовано комплексний метод вивчення причин та наслідків колективізації та голоду 1932-1933 років в Україні. Він першим з-поміж науковців обрахував ймовірну кількість жертв та довів штучність Голодомору, вважаючи його актом планомірного знищення українського селянства.

Незважаючи на дослідницький талант, низку публікацій, професорську посаду, С. Сосновий на початку 1930-их потрапив під «чистку кадрів». Протягом 1930-1940-х років він працював агрономом у сільській місцевості, був безпосереднім очевидцем подій колективізації та Голодомору. З кінця 1941 по середину 1943 років разом зі сім'єю мешкав в окупованому німцями Харкові, де очолював Економіко-статистичний відділ Обласної земельної управи, був одним з організаторів антирадянської виставки «Україна у ярмі большевізму». Порівнявши відкриті статистичні дані, він дійшов висновку, що від голоду в Україні загинуло 4,8 млн людей різного віку. Головним мотиваційним чинником голоду 1932-1933 років С. Сосновий вбачав у прагненні більшовиків змусити селян працювати в колгоспах. Незважаючи на достатню кількість врожаю зернових, у 1932 році селяни мали виконати три більшовицькі заповіді: виконати план хлібозаготівель, розрахуватись натуроплатою за послуги машино-тракторних станцій, продати державі зерно за запропонованими нею заниженими цінами. Поряд з іншими акціями вилучення «надлишків» ці дії привели до **великого голоду** і масового вимирання українських селян.

Після війни Степана Соснового заарештували й засудили до 25 років ув'язнення. Він відпрацював у таборах 6 років, повернувся і до смерті жив у Києві. Його дослідження, як і правду в Україні про великий голод 1932-1933 років, було захищено в архівах під графою «секретно» на довгі роки. Тему Великого Голоду почали підіймати дисиденти лише у 1960-х роках, в період так званої «відлиги». Проте й тоді в СРСР будь-яку згадку про масовий мор замовчували.

У цей час українці за кордоном – діаспора – зберігали докази, свідчення, документи про злочини та трагедії, які відбувалися в Україні під час радянської окупації. Вони влаштовували публічні скорботні заходи, мітинги та інші акції, спрямовані на збереження пам'яті про жертви комуністичної тоталітарної системи та на розповсюдження правдивої інформації про трагедію такого масштабу, як великий голод 1932-1933 років. Саме в середовищі українських емігрантів США та Канади народився термін **«Голодомор»** з приблизно 1978 року, який прижився спочатку серед українців, а пізніше і в науковому міжнародному середовищі.

(Далі буде)

Іван Лібер подався до ангельських хорів

Відомий український композитор, прозаїк, публіцист, культурний діяч і педагог Іван Лібер за місяць до свого 92-го дня народження відійшов у вічність.

Народився Іван Лібер 5 лютого 1932 р. в с. Русково, що на Мараморощині, в селянській родині. Чотири класи закінчив у рідному селі. Потім у 1943-1944 рр. навчався в Руській гімназії в Ужгороді. Після війни продовжив навчання в м. Сігеті в українській гімназії. У 1950 р. в Сігеті відкривається педагогічна школа, закінчивши яку, отримує диплом учителя початкових класів. Пізніше, у 1972 р. закінчив Бухарестську консерваторію ім. Ч. Порумбеску, зокрема факультет композиції, диригентства й викладання музики.

Іван Лібер належить до тієї генерації, яка після випуску із Сігетської української школи пішла у місцевості Румунії, де проживало українське населення та виховала не одне покоління дітей, передавши їм знання і любов до свого рідного, українського, вивела у світ славних письменників, діячів культури, науковців, педагогів.

У с. Копачеле, куди направився за призначенням, Іван Лібер викладав у школі музику й математику. З 1958 по 1989 рр. займав посаду директора школи. Поряд зі своїми обов'язками педагога Іван Лібер не забував і свою найбільшу пристрасть – музику, любов до якої прищепив йому учитель Михайло Митринюк, взірцевий фахівець своєї справи, котрий походив з Бессарабії і керував художніми музичними колективами у педагогічній школі міста Сігеті.

У 1951 році Іван Лібер заснував у Копачеле хор «Зелена ліщина». Репертуар хору складався з народних пісень, а також пісень українських і румунських композиторів. Одночасно з мішаним хором «Зелена ліщина» Іван Лібер організував у школі с. Копачеле дитячий хор «Бруньки», у якому брали участь від 70 до 120 учнів, і який успішно виступав у селах та містах Караш-Северинського повіту, у м. Тімішоарі, брав участь у різноманітних регіональних та національних конкурсах.

Разом із хором «Зелена ліщина» Лібер об'їздив чимало сіл Банату, у 1991 році хор виступив у Югославії в місті Кула, де проживає численна громада укра-

їнців. У 1991 році «Зелена ліщина» брала участь у Святі української культури у Свиднику, Словаччина, а також в українському міжнародному фестивалі «Доля» (1992-1994), що проходив у Чернівцях. Згодом у місті Карансебеш він заснував інший хор під назвою «Червона калина», а пізніше – «Голос українців». Очолювані Іваном Лібером хори виконували велику кількість написаних ним пісень, що гарантувало оригінальність і неповторність репертуару.

Видавничу діяльність Іван Лібер почав з підготовки й укладання у співпраці з викладачем музики, письменником Юрієм Луканом трьох збірників-посібників українських пісень для дітей дошкільного та шкільного віку для українських шкіл Румунії. Таким чином світ побачили: «Збірка українських пісень для дітей» (1972); «Збірка українських пісень для I-VIII класів» (1983); «Збірка українських пісень для III-VIII класів» (2000).

Багато часу Іван Лібер присвятив збиранню народної пісенності українських сіл Банату. Зібрані тексти містили в собі колядки, балади, пісні про кохання, родинно-побутові пісні, рекрутські та воєцькі, жартівливі, коломийки та інші. Результатом його праці у 2000 році стала збірка українських народних пісень із Банату «Зелена Ліщина», яка вийшла друком у видавництві «Критеріон».

Також Іван Лібер складав пісні на слова українських поетів Румунії. Тож наступною стала збірка

«Черешневий цвіт», яка вийшла у 2003 році в Бухарестському видавництві «Мустанг» за фінансової підтримки Союзу українців Румунії.

Збірка пісень композитора Івана Лібера «Повій вітре з Буковини» побачила світ 2005 року в Бухарестському видавництві «Мустанг», вона містить 50 його музичних творів, 35 з яких написані на слова Степана Ткачука, а решта – обробки українських пісень. Треба відмітити, що Народний артист України, баритон Чернівецької філармонії Іван Дерда пісню «Плаче глухо моє серце» із даної збірки включив у свій репертуар.

Вихід наступної, сьомої збірки «Ой у полі три криниченьки» Іван Лібер приурочив до відзначення 100-річчя перших українських поселень у Банаті. Вона, як і попередня, побачила світло друку за фінансової підтримки Союзу українців Румунії у 2006 році в Бухарестському видавництві «RCR Print». «До збірки увійшло 150 народних творів, яких можна було б погрупувати на дві категорії: балади й пісні (...). Доповнивши збірку 15-ма музичними обробками й гармонізаціями, Іван Лібер, таким чином, не обмежився роллю звичайного збирача й скарбника українських народних перлин, а вийшов за її рамки й уже втретє зробив свій внесок у збагачення пісенної культури...» – писав про збірку румунський композитор і музикознавець Думітру Жомпан.

2008 року в Бухарестському видавництві «RCR EDITORIAL», з'явилась восьма збірка композитора Івана Лібера «Дзінь-дзелень. Пісні для дітей», яка містить сто нових пісень, охоплюючи широку тематичну площину – це пісні про пори року, природу, родину, щоденні заняття і, звичайно, ігрові. 38 найскладніших для виконання пісень було записано на компакт-диск, який додається до кожного примірника збірки. Цю нелегку роботу виконало вокальне тріо «Надія» із села Копачеле, до складу якого входили Василина Кимп'яну, Оля Мочан та Віолета-Марія Яремчук, які працювали місяцями, вивчаючи тексти, мелодії, інтонації, аби вдало здійснити аудіозапис...

Дев'ята збірка пісень Івана Лібера «Стоїть явір над водою» – це антологія пісень на слова українських поетів та обробки українських народних пісень. Вона вийшла у світ 2015 року.

Наступна пісенна збірка Івана Лібера «Дивная новина» з'явилася 2017 року, вона містить у собі величальні календарно-обрядові релігійні й світські пісні зимового циклу українців Румунії.

У 2019 році вийшла автобіографічна повість «Переможці», яка відкрила Івана Лібера з іншого

Редакційний колектив «Нашого голосу» глибоко сумує разом із редактором, університетським професором д-ром Іваном Ребошапкою з приводу важкої втрати – 24 грудня 2023 року відійшла у вічність його дружина

Іларія Ребошапка.

Приєднуємося до великої скорботи нашого колеги та щиро співчуваємо всім рідним і близьким.

Хай спочиває з Господом!

Вічна і світла пам'ять!

боку. «Твір приваблює багатьма хвилючими епізодами, в яких сповна розкривається людський характер, психологія наполегливої особистості, яка долає неймовірні труднощі, добивається бажаного результату, демонструючи при цьому власні найкращі якості: працелюбність, повагу до батьків і старших, порядність і гідність», – писав про повість Володимир Антофійчук.

2021 року вийшла у світ монографія «Український мішаний хор *Зелена ліщина*» Івана Лібера, якою він підсумував свої багатолітньої діяльності як керівника цього знаменитого в Румунії та за її межами музичного колективу.

Іван Лібер – один із засновників Союзу українців Румунії, протягом значного періоду очолював його Караш-Северинську повітову філію.

У сурівській періодиці Іван Лібер часто виступав зі статтями про художньо-культурну діяльність української громади Румунії. Пісні із його композиторського доробку друкувались на сторінках «Нашого голосу», «Вільного слова» і «Дзвоника».

Відхід у вічність Івана Лібера є важкою, неоправною втратою для української культури і для всіх, хто його знав! Він був надзвичайною ЛЮДИНОЮ, винятковим вчителем і наставником, відданим будь-якій справі, за яку брався!

Висловлюємо щирі співчуття родині!

Нехай Господь приймає його у Свої обійми та дарує Царство Небесне!

Траян КІРІКУЦЕ

Сценічно облікована чарівність

Тепла дружба сприяє духовній згоді між прекрасними акторами Йоном Гросу, Ралукою Жугенару, Клаудією Морошану, Едуардом Кирланом, Стефаном Опряну, завжди сповненим натхнення режисером Василе Тома та винятковим аніматором Михайлом Гафією Трайстою.

Театр імені Івана Франка Бухарестської філії СУР та його професійний акторський колектив впевнено продемонстрував можливість спілкуватися по-сучасному, в достатньо достовірному дозуванні, передати оригінальність, чарівність і звабність до досконалішого дослідження драматичного масштабу української літератури.

Пристрасна утіха, приправлена справжніми веселощами, особлива фантазія, атмосфера привітності з найкolorитнішими ситуаціями та середовищами завдяки майстерності артистів прибула до Театру румунських драматургів 21 листопада з виставою «Сватання на Гончарівці» у перекладі й адаптації письменника Михайла Гафії Трайсти за мотивами однойменної комедії українського письменника Григорія Квітки-Основ'яненка. Сценарій захопив акторів.

Любов до сцени виникає з повної гордості за відчуття, що людська душа лежить в основі мистецького акту. Розсудливість сценарію скрашує необхідність опинитися в тенетах, сплетених спокусливою слабкістю спостереження, орнаментально скасованою в чарівності свідчень, через зміст яких мінлива значущість героїв емоційно динамізує діалог мудрості чи пороків на абсолютно гідному найвищій кваліфікації рівні. Режисерські візерунки змінюють один одного, поки кожен актор захоплює особистим внеском у плідний акт створення однієї з найгучніших сценічних архітектур. Сватання відтворене з художньою, патріархальною точністю в безпомилковій атмосфері радості, ностальгічно хвилює найбезтурботніші серця, стильно закручуючи персонажів у багатомінливому вихорі церемоніальних привілеїв.

До розваг додається ізольована алхімія інтриг, які починають бродіння після чесних переговорів, делікатно закріплених твердим наміром поріднити родини Шкуратів і багатого Кандзюби (Венерус Попа) через одруження юної Уляни з дратівливим Стецьком. Розгортаючись, дія затагує глядача на сцену в атмосферу шумного романтизму, з яскраво вираженими

почуттями, творчо інтерпретованими в скандальній манері неспокою, який ідилічно охоплює Олексія та Уляну. Пікантна, майже містична спрага, оповита аурою надмірності, додає Прокопу Шкурату (Іон Гросу) схильності до сублімації через вірність бахусовому пороку, що підштовхує до швидких рішень, реалістичних і логічних в даному контексті, враховуючи складність моменту,

що талановитий актор бездоганно відіграє на сцені. Одарка Шкурат (Ралука Жугенару) зосереджена на практичному плані сімейного життя, пристосованому до еволюційних умов, підкріпленому намаганням моделювати поведінку чоловіка та доньки, які бунтують кожен зі своїми пристрастями. Боязка сором'язливість пояснюється постійністю у чистоті почуттів молодого Олексія (Штефан Опряну), який з тонкою ясністю шукає шлях до миру, до можливості бути з обраницею його серця Уляною, усвідомлюючи, що ритуал сватання, перед яким він знаходиться, є практично ритуалом жертвопринесення його кохання.

Інтерференція переносить наслідки дій на волю Уляни (Клаудія Морошану), щоб передати бунт, спричинений жорсткими методами її матері. З ентузіазмом прокрадаючись у прохолодну атмосферу та монетизуючи вигадки на фоні полум'яних недоглядів, куртизанка Стетко (Едуард Карлан), замкнений у своїй священній і болісній посередності, яка не дозволяє йому відчутти дисципліну традицій сватання, інноваційний рух гри, шоу, у безладі реєстрів, спустошених контрастами, сформованими на інтимній природі митця, сумісними з розумною релятивізацією манер мініатюрного. Вкрадаючись у захопливу атмосферу заплутаними вигадками легковажний Стецько (Едуард Кирлан) замкнений у своїй священній і болісній посередності, яка не дозволяє йому усвідомити науку традицій сватання. Несподівана поява Осипа Скорика (Михайло Трайста) стає рятівною, його авторитет руйнує позбавлені справедливості принципи.

Мета сценарію – надати рекомендованій видимості й сучасності театру ім. Івана Франка, так і п'єсі «Сватання на Гончарівці» – остаточно відображена у вітражах заслуженого визнання, у творчій насназі акторського колективу, який майстерно поставив кожного персонажа на автентичний п'єдестал ідеальних інтерпретацій.

Іван РЕБОШАПКА

УКРАЇНІСТИКА БУХАРЕСТСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ – ОДНА ЗІ СКЛАДОВИХ РУМУНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ (ХСІV)

Літературознавство.
39. Дослідницькі напрямки.
13. Українсько-румунські зв'язки
періоду літературного бароко

(Продовження з № 354)

У бароковій поезії українські автори, відзначає Мазілу, «об'являють категоричними термінами неминучий життєвий кінець» (смерть). За Чижевським, «силабічними віршами (...) не однакової довжини вони утворюють найрізноманітніші строфи, як наведені ним (в *Історії української літератури від початків до доби реалізму*, Нью Йорк, 1956, с. 256-257) приклади з творчості Клементія, написані на гербі Сагайдачного:

*Смотри, чоловіче, і ужахайся,
Каждой години смерти сподівайся,
Ходить бо тайно, наглядаєть,
І діл твоїх розсмотряєть,
Как би ти жив.*

.....
*Не зрить на прозьбу, ані на дари.
Як тя, чоловіче, візьмуть на мари,
Минуть мисли і розкоші,
Маєть носити многие гроші,
Що єси збирав.*

Ці приклади Дан Хорія Мазілу наводить у власному румунському бездоганному перекладі, і в тій же віршованій «артихтоніці»:

*Privește, omule, și te înspăimântă,
Așteaptă-te să mori în fiiece clipă,
Căci ea vine în taină,
Și te privește,
Și-ți cântărește toate faptele
Vieții.*

.....
*Nu-i pasă de rugi, își râde de daruri,
Toate astea, omule, sunt amăgeli,
Gândurile și podoabele
Trec. Și-i vei da*

*Toți banii ce cu sudoare
Le-ai strâns.*

Наслідуючи думку Чижевського (*Там само*, с. 257), Дан Хорія Мазілу відзначає, що в поезії Східної Європи побутують спільні поетичні моделі, і твердить, що до барокової пісні Кирила Транквіліона Ставровецького

*О смерти страшливая
І нежалосливая!
Ти, яко косар нині нерозсудний,
Під ноги свої кладеш цвіт барзо цудний,
Молодисти і красоти жаловати не знаєш,
Ані на єдинім з тих милости не маєш,*

яку Mazilu перекладає:

*O, moarte! Moarte înfricoșătoare
Și nemiloasă!
Ca un cosaș cu mintea beată
Tu culci la picioare splendida floare
A tinereții și frumuseții. Nu știi
Ce-i îndurarea și n-ai milă
De nici unul din ei,*

«можна наблизити поему Мірона Костіна *Viața lumii* (Світ життя):

*Moartea, vrăjmașa, într-un chip calcă toate casă,
Domnești și-mpărătești, pre nime nu lași:
Pre bogați și săraci, cei frumoși și tare.
O, vrajmașă, priiatin ea pre nimeni n-are...
(Ворожа смерть, одним способом всіх топче,
Панує й царствує, нікого не обминає:
І багатих, й убогих, і красивих, й сильних.
Ой ворожа, вона за друга нікого не має...)*

(Продовження на 18 с.)

УКРАЇНІСТИКА БУХАРЕСТСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ – ОДНА ЗІ СКЛАДОВИХ РУМУНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ (ХСІV)

(Продовження з 17 с.)

Даний мотив, відзначає Мазілу, «увійшов і в інші поетичні зразки Мірона Костіна». Як аспект літературної тягlosti можна відзначити, що мотив Транквіліона Ставровецького нещадної смерті, що скошує всіх, незалежно від їх стану, трохи пізніше зустрінемо й у вірші Сквороди «Всякому городу нрав і права», в якій її автор відзначає у переформульованому вираженні того, що смерть, наче косар, нікого не оминає, будучи він цар чи бідняк.

Стосовно трактованого Міроном Костіном мотиву «Ubi sunt...» («Де наші попередники?»), Мазілу відзначає: «ледве що можемо впізнати Кирила Транквіліона Ставровецького», наводить приклад із творчості українського поета й оратора Ставровецького, поданий Чижевським у його *Історії* (с.257):

*Де мої нині замки коштовне муровані
і палаци мої світлі і слічне мальовані,
а шкатули, золотом нафасовані,
візники під злотом, цуговані?
Де мої пресвітлі златоткані шати,
рисі, соболе слічні, кармазини
і дорогий шкарлати?*

.....
*Вчора в домі моїм було гоїне весілля,
музиків іграння,
а співаків веселое співання,
і на трубах мідних викрикання,
скокі, танці, веселое плясання;
вина наливай,
випивай, проливай!
Столи мої коштовними сладкими
покарми покриті,
гості мої і приятелі персоні знамениті,
А нині мене все доброе і веселое минуло,
слава і багатство навіки уплинуло,*

«Перло многоцінное»

Кирила Транквіліона Ставровецького,
Чернігів, 1646

Джерело: https://uk.wikipedia.org/wiki/Кирило_Транквіліон-Ставровецький

і наводить у власному румунському перекладі й з тією же віршовою «архітектурою»:

*Unde-s castelele mele cu ziduri mândre,
Şi palatele mele îmbrăcate în soare şi lumină,
Şi sipetele îndopate cu aur,
Şi vizitii îmbrăcaţi în fireturi?*

*.....
Ieri casa mea sălta de chiot şi
de sunetul lăutelor,
Şi de măiestrul glas al cântăreţilor,
Şi câte danţuri, şi râsete, şi joc,
Şi cum mai curgea*

În valuri

Vinul!

Mesele mele erau acoperite

cu mâncăruri alese,

*Oaspeţii mei erau toţi obraze de seamă,
Iar azi toată veseliea şi fericirea s-au dus,
Gloria şi bogăţia au dispărut fără urmă.*

Румунсько-українські літературні барокові відносини показово проявляються у творчості останнього і найбільшого поета-філософа давньої української літератури Григорія Сквороди, творчість якого, згідно з думкою Поліни Тимченко (див. відзначення до представлення київської експозиції, присвяченої Г. Сквороді, «Світло свободи перемагає темряву», – Неділя, 4 грудня 2022 р.), виявляє схожості з українським бароком, який «вирізняється на тлі європейської літературної традиції XVI-XVII ст. передовсім власною всеосяжною релігійністю. Чимало його здобутків пов'язано з іменами високих церковних достойників. Стиль українського бароко зберігає риси європейського бароко: ускладнену метафоричність і символіку, контрасти й антиномії, оксюмори, риторичні фігури, емблематику. Бароко підносить антитетичність до рівня боротьби двох світів – небесної сфери та пекла. Драматичну єдність полярних аспектів усього існуючого найвиразніше окреслив Григорій Скворода.

Виявленню цього питання надали уваги українські материкові та румунські дослідники, їхні намагання можна окреслити спільною формулою «Розвідки (такого то чи таких то) про Григорія Сквороду». І, як не цікаво (!), виявленням румунсько-українських відносин опорним моментом материкових дослідників є літературознавчий момент «Александрю

Хаждеу», як у книзі Леоніда Ушкалова «Александрю Хаждеу та його розвідки про Григорія Сковороду», у праці С. Вакулєнка «Александрю Хаждеу та його розвідки про Григорія Сковороду», у праці Емілія Грігораша «Александрю Хаждеу – Григорій Варсави Сковорода». А в історико-філософській традиції тема «Сковорода й Сократ» була започаткована розвідками Александрю Хаждеу «Сократ і Сковорода» (1833). Ці факти є свідченнями того, що діяльність Александра Хаждеу (1811-1874), румунського письменника і вченого, що володів латинською, іспанською, німецькою, грецькою і новогрецькою, французькою, польською і чеською мовами, жив в Україні, але в силу обставин писав російською мовою, відомою материковим побратимам по перу.

Александрю Хаждеу – один з-поміж толкових румунських дослідників Григорія Сковороди й ідеальний пропагатор румунсько-українських літературних відносин.

У сприйнятті Григорія Сковороди в Румунії наявні два періоди: 1) До Другої світової війни та 2) Після Другої світової війни, аж до нашого сьогодення.

Після Другої світової війни, в умовах нового імпульсу розвитку україністичних студій, взагалі, румунсько-слов'янських, пропагованих Асоцією славістів Румунії та Бухарестським університетом, відновлюється зацікавлення творчістю Григорія Сковороди, який викладається в українському відділенні Бухарестського університету, в українських педшколах та ліцеях Серету і Сігету, згодом і на українському відділенні румунського ліцею імені Штефана Великого (Ștefan cel Mare) міста Сучави.

Зацікавленням незвичайною мистецькою постаттю Григорія Сковороди в Бухарестському університеті цікаво виявляються румунсько-українські бароккові відносини, відзначення яких увиразнює контури україністики столичної Алма Матер і поступове її збагачення, здобуте поступовими літературознавчими моментами.

Вперше у післявоєнному періоді окреслив тему «Александрю Хаждеу і Григорій Сковорода» викладач історії Бухарестського університету Траян Іонеску-Нішков у своїй статті з 1965 року (T. Ionescu-Nișcov, *Scerile filozofice ale lui Alexandru Hajdeu și gânditorul ucrainean Grigore Skovoroda – Філософські писання Александра Хаждеу і український мислитель Григорій Сковорода* // «Romanoslavica». XII (1965).

Між часом, у сформованому 1952 року україністичному колективі кафедри слов'янських мов Бухарестського університету, майже по тичинівському

заповіту «і діяти, й рости», літературознавчі сприйняття Сковороди почали вияснюватися і змістовно «осідатися».

В одній із власних статей, окресленням постаті Александра Хаждеу як медіатора румунсько-українських відносин зайнявся автор даних рядків (див.: Іван Ребошапка, *Найвидатніший медіатор румунсько-українських культурних відносин першої половини XIX століття* // «Наш голос» № 209, 2011 р., с. 3-6).

На здобуття цього статусу вирішально подіяли сімейні традиції молдавських бояр, з яких він походив, та умови, в яких формувався інтелектуальний профіль Олександра Хаждеу. Після смерті прапрадіда Стефана Хаждеу (сина хотинського перкалаба Ефрема Хаждеу) у битві під Хотином 1673 р., його сини Николай, Георгій-Лупашку і Янкул були усиновлені молдавським господарем Стефаном Петрічейку й одержали прізвище «Петрічейку». Пізніше їм надано шляхетський ранг, і вони поселилися у Польщі. Батько Олександра Фадей (Тадей) Хаждеу (1769-1835) походив з Польщі і був літератором, з 14 років писав вірші польською мовою (багато років тому покійна полоністка кафедри слов'янських мов Бухарестського університету Єлена Лінца видала престижний том власних перекладів румунською мовою з поетичної творчості Тадея Хаждеу). Народився Олександр Хаждеу 30 листопада 1811 р. у селі Крістінешть біля Хотину, де батьки мали свій маєток (рум. moșie). Румунську мову засвоїв у сім'ї, державною мовою російської імперії, до якої тоді належала Бессарабія, була російська мова, на якій проводилось навчання усіх рівнів, друкувалися газети й журнали, наукові праці й ін., отож і Олександр Хаждеу сформувався як російськомовний інтелектуал, російською мовою він написав і переважну більшість своїх праць. З 1822 р. разом з братом навчався у благородному пансіонаті при Кишинівській духовній семінарії. Основні складові його статусу медіатора культурного обміну окреслились у найважливішому тоді центрі української культури – Харківському університеті, який у ті часи видавав майже половину друкованих у всій Росії публікацій (210). У 1830 р. Олександр Хаждеу закінчив юридичний факультет цього університету. Під час навчання в ньому він відвідував і лекції з природничих наук, ботаніки (згодом написав навіть працю з цієї галузі), історії, етнографії, філософії та особливо філології, що дало йому можливість набути енциклопедичних знань і широкого кругозору.

(Далі буде)

Алла АНТОФІЙЧУК

РОЗВИТОК ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ УЧНІВ НА УРОКАХ ФОНЕТИКИ

Зв'язне мовлення є важливим складником розумової діяльності учнів, у якій відображено логічне мислення школяра, його вміння осмислювати певні відомості та відтворювати через логічне, правильне та чітке мовлення. Мовленнєвий розвиток є одним із пріоритетних напрямів діяльності закладу загальної середньої освіти, ключовою проблемою лінгводидактики. Тому завдання учителя-словесника на сучасному етапі розвитку рідномовної освіти – допомогти учню успішно оволодіти якісним зв'язним мовленням, підготувати комунікативно розвинену особистість. Успішність кожного учня значною мірою залежить від рівня його зв'язного мовлення, яке забезпечує розвиток інтелектуальних здібностей школяра, його самосвідомості, формує креативність, компетентність та ініціативність. Адже учень повинен вміти відповідати на запитання, сам формулювати та ставити запитання, самостійно репрезентувати свої думки через мовні засоби, спілкуватися зі своїми однолітками, що потребує від нього вміння володіти словом. Водночас мовлення учня має бути живим, невимушеним, безпосереднім. Саме вміння висловлювати свої думки, цікаво розповідати допомагає учню бути впевненою комунікативною особистістю, сприяє в подоланні сором'язливості, розвиває впевненість у власних силах. А це, безумовно, сприяє успішній соціалізації особистості, установленню тісного контакту з однокласниками та навколишнім світом.

Розвиток зв'язного мовлення учнів на уроках фонетики вимагає правильного підходу до навчання, а також визначення доцільних та ефективних методів навчання.

Системна організація освітнього процесу вимагає удосконалення навичок говоріння. Важливою умовою під час формування навичок говоріння є врахування певних закономірностей: постійна увага до матерії мови, її звукової системи; розуміння значення мовних одиниць; здатність засвоювати норму літературної мови; оцінка виражальних можливостей рідної мови; розвиток мовного чуття, дару слова; випереджальний розвиток усного мовлення; залежність мовленнєвих умінь і навичок від знань граматики і словникового складу мови. Такі закономірності забезпечують ефективну організацію

навчання української мови в закладах загальної середньої освіти.

У деяких учнів молодших та середніх класів ще не повною мірою сформований мовленнєвий апарат, тому вони можуть допускати низку фонетичних і граматичних помилок, що пов'язано із впливом зовнішніх чинників (спілкування з однокласниками, членами сім'ї, вплив діалектного оточення та суржикових слів). Завдання вчителя полягає в тому, щоб допомогти учневі засвоїти норми правильної вимови та опанувати основні правила вимови звуків, а також навчити школяра правильно користуватися набутими знаннями. Окрім того, учитель-словесник повинен сприяти формуванню в учнів національної свідомості та поваги до рідної мови.

Опановуючи фонетичну систему української мови, у межах мовної змістової лінії учні вивчають звуки мови та звуки мовлення, усвідомлюють їх відмінність від інших звуків, які створює людина (свист, кашляння), фізичних явищ, звуків природи тощо. Школярі засвоюють голосні та приголосні звуки, розрізняють тверді й м'які, напівпом'якшені (пом'якшені) приголосні. Окрему увагу учитель повинен звернути на звуки, які позначаються літерами *г* та *г*. Учні вчать позначати звуки мовлення на письмі, співвідносити їх з літерами, засвоюють поняття «наголос», «логічний наголос» тощо. У цьому контексті варто застосувати проблемні питання, напр.: *Чим звук відрізняється від літери? Чому в українській мові фіксуємо більше звуків, ніж букв? Чи є в українській абетці літери, без яких можна обійтися?*

Під час вивчення фонетики учителям важливо також пояснити учням різницю між твердими й м'якими звуками, між дзвінкими та глухими приголосними, а також пояснити звукове значення літер *я*, *ю*, *є*, *ї* та *щ*. Засвоєння цього матеріалу допоможе правильно поділяти слова на склади та переносити слова з одного рядка в інший.

Важкою для учнів можуть бути теми, що стосуються чергування голосних та приголосних звуків, явищ уподібнення і спрощення, тому потрібно приділити більше часу на вивчення таких тем.

Нерідко виникають труднощі в учнів під час розрізнення звуків [д], [т], тому доречно після кілько-

разового повторення того чи того звука, презентувати учням коротке відео (казку, мультфільм) з чітким неодноразовим повтором цих звуків та наголошуванням на їхніх відмінностях. Після цього з метою закріплення матеріалу можна розіграти театралізовану сценку з використанням слів, які починаються на літери *д* та *т*.

Розвитку зв'язного мовлення під час вивчення фонетики у межах *мовної змістової лінії* сприятимуть такі види вправ:

- мовленнєвий експеримент (учні повинні зсунути наголос у слові);
- орфоепічний тренінг (допоможе школярам удосконалити вимову звуків відповідно до орфоепічних правил);
- записування звуків до аудіоскриньки.

Мовленнєву змістову лінію допоможуть зреалізувати такі типи завдань:

- виразне читання текстів з дотриманням орфоепічних правил;
- аналіз та оцінювання чужих текстів;
- відповіді на запитання за змістом прочитаного та почутого;
- виявлення та аналіз орфоепічних помилок під час перегляду коротких фрагментів, що репрезентують діалектне мовлення (зокрема пошук акцентуаційних помилок та у вимові шиплячих звуків);
- складання усного висловлення, яке пов'язане з цікавою життєвою ситуацією;
- обмін думками на теми, що пов'язані з ціннісними орієнтирами («Культурні цінності української народу», «Зв'язок людини з природою», «Співпереживання, взаємодопомога та взаємоповага» тощо);
- висловлення міркувань щодо проблемних фонетичних явищ;
- складання та розігрування діалогів з використанням слів, у вимові яких часто допускають помилки (*новий, черговий, вимова, випадок, завдання, запитання, разом, йогурт*);
- запис аудіо- чи відеопривітання з дотриманням правил наголошування;
- складання речень та мінітекстів зі словами, у вимові яких трапляються помилки;
- підготовка відеоповідомлень для соціальних мереж про поширені помилки в наголошуванні слів;
- складання текстів, у яких всі слова розпочинаються однією літерою.

Окрім того, можна запропонувати учням написати твір-розповідь на основі власного досвіду в художньому стилі (за планом), відредагувати текст з

допомогою вчителя та зробити аналіз фонетичних помилок.

Під час вивчення фонетики виникає проблема впливу діалектного оточення на мовлення учнів. У цьому аспекті потрібно дотримуватися принципу наступності: постійно опиратися на знання звукової системи, які учні засвоїли в початкових класах, що це сприятиме засвоєнню нового матеріалу та допоможе уникнути впливу діалектних елементів.

Наприклад, перед ознайомленням учнів з основними правилами вживання апострофа, варто повторити матеріал про поділ слова на склади та згадати відомості про твердість і м'якість приголосних звуків; перед тим, як пояснювати тему «Уподібнення приголосних звуків», потрібно ще раз повторити дзвінки та глухі приголосні звуки.

Систематичне тренування правильної вимови звуків української мови та написання відповідних їм літер сприяє удосконаленню розвитку зв'язного мовлення учнів.

Щоб подолати вплив діалектного оточення на вимову, учителям варто дотримуватися певних рекомендацій:

- Приділити увагу літературній вимові ненаголошених звуків [и], [е]. Над правильною вимовою таких голосних звуків потрібно працювати на всіх уроках з фонетики, особливо під час роботи з удосконалення вимови голосних та приголосних, зокрема ненаголошених [е] та [и]. Учитель може запропонувати учням записати слова та підкреслити літеру, що позначає наголошений звук: *великий, зелений, веселий, село, пливе, живе* та ін.; учні повинні пригадати правило перевірки ненаголошеного голосного та дібрати слова з наголосом, який би падав на інший склад, напр.: *се́ло, сі́льський, се́ла, се́лам, се́ляни; зе́лений, зе́лень, зе́лено, зе́леніє, зе́леним; жи́ти, живе́, живі́ти, жи́вий, житт́я* та ін.
- Потрібно посилено працювати зі школярами над вимовою звуків [і] та [у], які часто в діалектних умовах піддаються сплутуванню. У цьому аспекті доцільним стане тренувальне завдання під час вивчення вимови голосних та їхнього чергування: звуки [у], [і] після шиплячих приголосних та [з], [к], [х] в коренях слів. Рекомендуємо виконання таких вправ: 1) пояснити вживання [і] або [у] в коренях запропонованих слів, напр.: *жі́нка, гі́ркий, ші́сть, викида́ти, нагига́ти*, навчитися їх правильно вимовляти; 2) у наведених словах замість крапок поставити *и* або *і*: *ш...рокий, к...дати, х...трий, ч...тати, г...дкий*.

(Продовження на 22 с.)

Літературно-культурний календар „Нашого голосу”

СІЧЕНЬ

1 січня

- 82 роки від дня народження Федора Сопка (1942-2020), викладача, активного дописувача українських публікацій Румунії, колишнього редактора часопису «Curierul ucraïnean».

- 77 років від дня народження Євсебія Фрасинюка (1947), літературознавця, письменника, публіциста, викладача та культурного діяча.

11 січня

- 88 років від дня народження Івана Робчука (1936), українського публіциста, лінгвіста, професора та культурного діяча, бувшого головного редактора часопису «Curierul ucraïnean».

12 січня

- 90 років від дня народження Михайла Волощука (1934), поета, художника, викладача та культурного діяча.

13 січня

- 88 років від дня народження Степана Ткачука (1936-2005), українського письменника, перекладача, публіциста, культурного діяча, інженера, першого голови Союзу українців Румунії та першого депутата українців Румунії в Парламенті Румунії.

17 січня

- 75 років від дня народження Михайла Небиляка (1949-2003), українського письменника, викладача та культурного діяча.

20 січня

- 123 роки від дня народження Дениса Онищука (1901-1975), українського письменника, перекладача, викладача, педагога та культурного діяча.

РОЗВИТОК ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ УЧНІВ НА УРОКАХ ФОНЕТИКИ

(Продовження з 21 с.)

- Допомогати учням виробляти навички правильного наголошування слів. Вивченню теми «Наголос» варто приділити кілька уроків, на деяких з них провести практичну роботу: 1) записати текст та позначити наголошені голосні звуки; 2) читати художні (прозові, поетичні) твори, у яких вже позначений наголос в словах; 3) правильно вимовляти наведені вчителем слова, у яких учні під впливом діалектного оточення допускають помилки під час наголошування. Доцільно запропонувати учням ведення словничка наголошування слів.
- Учителю української мови необхідно постійно стежити за правильною вимовою учнів та й написанням деяких приголосних звуків, зокрема тих, на яких інколи негативно позначається діалектна вимова. Це, до прикладу, приголосні *g* та *x* (зокрема оглушена вимова звука *g* та сплутування цих звуків у їх графіч-

ному відтворенні у словах). Або внаслідок впливу твердої вимови [p] перед *я, ю, є* деякі школярі недоречно вживають апостроф. Тому доцільними є вправи на тренування м'якої вимови звука [p] перед йотованими. До прикладу, можна запропонувати учням увести в речення слова на зразок *крякати, рядно, рясно, буряк, рюкзак* та ін. Ефективними дидактичним матеріалом у цьому випадку є таблиці, відеопрезентації, аудіодемонстрації.

Отже, під час добору форм, методів, вправ з розвитку зв'язного мовлення учителю-словеснику потрібно враховувати низку чинників: вивчення теми, мету уроку, змістове наповнення та характер навчального матеріалу, навчально-методичне забезпечення закладу освіти, власний досвід, урахування побажань та потреб учнів тощо.

Уважаємо, що сучасний учитель має достатні методичні та інформаційно-комунікаційні ресурси, щоб забезпечити якісне навчання учнів, удосконалити їхнє усне мовлення, викоринити мовленнєві помилки та фонетичні відхилення.

Михай РОМАНЮК

Дзеркало

Пан І. повернувся додому із новим дзеркалом, маючи намір повісити його в коридорі. Відчинив коробку, уважно аналізуючи вміст, і вже через кілька хвилин гордо дивився на своє молоде й гарне відображення у дзеркалі, яке вже висіло на стіні. Та раптом сталося щось чудне – його відображення відкрило рот і заговорило до нього.

– Сьогодні ти скоїв велику дурницю, дорогий пане – згрішив у думці з дружиною того чоловіка, котрий позичив тобі гроші шість місяців тому. І ти ті гроші не повернув йому, зрештою, навіть і не думав повертати. І що тут скажеш! Добре, коли не збираєш гріш до гроша, а йдеш кожного вечора грати в карти із цимборами. Хіба не так? Там їх і пустиш на вітер... Хе-хе-хе, слухай добре, бо я тобі розкажу, що ти за чоловік.

Пан І. перелякано відсахнувся. Досі ніколи не бачив розмовляючих дзеркал. Але ще страшнішим дивом було те, що дзеркало говорило лиш правду. Пан не міг розуміти, звідки воно знало стільки про нього. Чи, може, читає його думки. Він справді кохав дружину кухаря, але ніхто не знав про це, бо нікому про це не казав, ні цимборам, ні попові, ні псу, ні котові. У карти грає. Це всі знають, але ж дзеркало звідки знає? Із дзеркалами не грав ніколи у своєму житті, і там, де розтринькує гроші кожного вечора, нема дзеркал... Чи, може, він не видів?.. Пан І. довго думав, але не знаходив відповіді.

«А, може, нічого не було, може, це все мені примарилось, бо ж кожен дурень знає, що дзеркала не говорять», – подумав і знову підійшов до дзеркала та подивився на своє відображення, сподіваючись, що на цей раз усе буде в порядку. Але дзеркало знову завело:

– Тепер, що хочеш робити? Будеш прикидатися, що не знаєш? Ти ж уже зібрався йти з дому, аби продати той украдений годинник. Чи, може, забув? За своє життя ти украв уже сорок сім разів. Лиш подумай – сорок сім! А ти ще молодий, тобі ще жити й жити. Тож маєш досить часу вкрати вдесятеро більше.

Ошелешений пан І. заховався аби його ж відображення не бачило його. Все, що він почув, було правда і завдавало болю.

– Хто ти і звідки знаєш стільки про мене? – запитав збентежено.

Але йому ніхто не відповів. Здавалось, що дзеркало збиткується з нього. Воно не відповідало на жодне запитання, і тоді пан І. спробував знову стати перед ним.

Лиш побачив своє відображення, як воно зашипіло гадюкою:

– Брешеш, пане, брешеш багато! Лиш нині збрехав двадцять один раз. А як порахувати, скільки разів ти збрехав за все життя донині?.. А я скажу тобі, дорогий мій, чого б не сказати... Ти збрехав сімдесят три тисячі чотириста двадцять два рази. І не соромно тобі? Аааа, ні? Тоді зажди трохи, слухай далі. Ти вбрався у брудне лахміття і просив милостиню на вулиці, як останній жебрак, а потім за випрошені гроші напився без сорому, бо як інакше міг би спати наш пан під плотами? Чужих дітей ти бив нещадно, кидав камінням за худобою і плював на дверні клямки, лиш так, аби сердити людей. Ти сміявся з приятелів, коли їм було тяжко, а не допоміг жодному, ані словом не підтримав. Обіцяв, але не тримався слова. Насміхався з тих, котрі...

Дзеркало не встигло договорити, бо пан І., не в силі більше терпіти таку ганьбу, почав люто гатити по нім молотком. Хотів зібрати уламки в міх, але біда не минула, кожна дружка дзеркала почала кричати своїм голосом, і чим менша була, тим пронизливіший був її голос. Безліч голосів злилися в потужний гул, пригадуючи пану І. його гріхи, навіть ті, про які він сам забув. «Крав!», «Мухлював!», «Брехав!», «Пиячив!», «Курварив!»... – безжально викривали його провини уламки розбитого дзеркала. Ледь тримаючись на ногах і панікуючи: «Ще бракувало мені, щоб сусіди почувли та викликали поліцію... Звідки ця біда на мою голову?..», – пан І. поспіхом згрібав дзеркальні друзки у сміттевий мішок. Потім вибіг із хати й щодуху метнув його в перший же сміттевий контейнер, але гострі уламки прорізали міх ще в повітрі, розсипались по землі та одразу ж заверещали: «Злодій!», «Шахрай!», «Курвар!»...

Пан злякано позадкував, а потім кинувся щодуху додому, але й там не знайшов спокою. Найдрібніші скляні крихти позабивались у бозна-які щілини, так що й не знайдеш, і продовжували свою справу: «А який же лінивий наш пан. Цілий день спав би та лиш жалівся б, що втомлений!..». Не міг більше стерпіти, вийшов, замкнув двері та більше не повертався ніколи.

Ніхто із наступних жителів цієї хати, не залишався тут більше тижня. Кожного, хто переступав поріг уламки дзеркала нещадно ганьбили, перечислюючи їхні гріхи. «Прокляте місце, – шепотіли люди, – минаючи попри хату. – Хто зайде туди – того дідько карає!..»

Знайшли собі господарів і дзеркальні друзки, які розсипались коло смітника. Спочатку люди підбирали їх, дивуючись розмовляючому склу, і несли додому, аби показати всім таке чудо. Але за короткий час майже всі виносили й викидали їх. Лиш кілька з них не втікали від дзеркальних уламків і не викидали їх знову на смітник, а слухали та признавали свої гріхи, розуміли, що не в дзеркалі проблема – ніхто не зможе сховатися сам від себе.

Микола КОРНИЩАН

ПАРАДОКС

(уривок з роману)

(Продовження з № 354)

9.

– Марк, Марк, Марк, – дочую, але не повертаюся, бо вловлюю вже все. Якогого чітко. Розумію і радію, що не піддався до її викрутнів та до всіх тих обмар. Зокрема до її уявлень відносно іншого життя, щодо нас, тодішніх, та безкрай інших подібних дециць. Та що там? Доценту так, як виводжу у своїх фікціях, а вона, читаючи їх, на підставі досить хитрої тактики, рівнозначної тактиці партій Романовського, старалася представити їх за буцімто якісь справдешні речі. Іншими словами, хотіла здолати мене моєю ж зброєю. Але, звісно, що їй не поталанило дійти де-небудь з такими нікудишніми замахами. Ба наважуюсь навіть сказати, дитячими. Однак зізнаюся, що все-таки їй вдалось щось збудити в мені. Незважаючи на всі оті попередні безглуздя, зуміла змусити жаліти її, думати про неї, а іноді бажати, щоб була поруч. Мов і тепер, коли вже понад годину тиняючись цим сірим кварталом, в якому мешкає вона, виявляю, що не стрівав ще нікого. Ніде. Тільки камінь та глей. Та ані сліду чогось іншого. Живого. Чогось, що відволікло б мене від усіх цих гадок, аж таких заплутаних, як і ці місцевості, з яких, відчую, що вже не можу віднайти жодного виходу. Отож, зупинившись на кілька хвилин, входячи у якийсь сквер із деревами мов із пластику, все ж рішаюсь зателефонувати їй. Зрештою, влаштовує це мене чи ні, вона єдина особа, яка могла б підказати, куди мені йти, щоб дістатися до залізничного вокзалу.

Але коли телефоную їй, чую тільки відповідь робота: «Ваш дзвінок дуже важливий для нас. Залиште своє повідомлення після звукового сигналу, вказавши свій контактний номер телефону. І ми обов'язково вам зателефонуємо. Дякуємо за дзвінок!»

Слухаю та нараз схоплюю, що це повідомлення надмір офіційне. Стосується установи, де вона працює. Крім того, ба ще й голос автовідповідача якийсь трохи інший. Охоплює деякі флексії, які чимось схожі на її голос, але також включає і ті акценти, які не властиві їй. Тільки якась перебільшена турботливість. Отож, після цієї невдалої спроби, виявляю, що мені не лишається нічого кращого, чим тільки продовжувати

свій шлях. Що й роблю. Майже інстинктивно. Під впливом якогось незрозумілого внутрішнього імпульсу, прямую без будь-якої цілі. До чогось, що хочу здобати якомога швидше, десь поза безміром цього бляклого світла, місцями окреслюючи доволі облудні форми, що не походять ні на що з того, що пізнаю. Скоріш за все, скидаються на якісь диспропорції простору, витворені з вертикальних тіней та з щільної темряви. Мов якісь футуристичні скульптури з іншого світу. З іншого виміру. Або, може, все це присутнє тільки в моїй свідомості. Може, є тільки моєю нездатністю на даний момент винайти очевидне рішення. Як і в деяких шахових партіях. Тобто в тих ситуаціях, коли слід відрікатись від деяких головних фігур. Так як треба було ще й сьогодні грати з нею, але не ризикував, бо не думав, що вона здатна думати аж так всебічно. Ба навіть і не допускав, що вона здатна аж на таке. Не догадувався, що зрештою зможе заблокувати всі мої вільні лінії, змусивши відмовитись якраз від тих фігур, якими я захищався. Примусити почуватися ізольованим. Як і зараз. Коли повсюдно все стає прозорим. Коли зненацька починає дощити.

Коли врешті доходжу до скляного павільйону в центрі скверу, добавачу кілька дахів, десь на невизначеній відстані. І щось сіре коливається безперестанно якраз там, де допускаю, що повинен би бути вокзал. Місце, куди готуюся відправитись, як тільки вщухне цей дощ, аж такий невчасний якраз отепер. Ця прозорість, крізь яку здається, що просувається її тінь. Якнайменше, її силует, що виділяється досить близько до цього місця, відкіля дивлюсь на все це. Згадую її. Ті самі пропорції й та ж витонченість. Але у дійсності нічого справжнього. А лишень повітряна порожнеча, поступово просуваючись поміж фіранками алмазних крапель. Цей вакуум, який якнайкраще визначає її відсутність. Змушує мене бажати її ще більше, ніж будь-коли. Тому що знаю, що зараз лише вона може звільнити мене звідси, з цього простору, більш заплутаного, чим будь-який сон.

Однак, раптом, як і у випадку з деякими ходами на шаховій дошці, осягаю, що можу обрати ще й інше рішення. Тож, виймаю телефон і отримую доступ до карт Google. Побачивши, де знаходжуся, досліджую

досить чітко позначену на зелено-жовтому екрані навколишність. Точніше, шукаю деякі відповідні орієнтири. І, звичайно, в першу чергу намагаюся ідентифікувати вокзал, або принаймні лінію, яка позначає залізницю. Збільшую та зменшую декілька разів зображення, проте, за винятком парку, де зараз перебуваю, не можу знайти анічого. Одна лише блякла зелень. Та скільки б не збільшував масштаб карти, зображення залишається незмінним. Тому, зрештою приходжу до висновку, що вірогідно, через поганий зв'язок з Інтернетом, карти не можуть повнолюватися. Тож розумію, що такий шлях марний. Призводить лише до розряду акумулятора. Альтернативою могли б ще бути веб-карти. Можливо, для цього не потрібен такий великий потік мобільних даних. Тож відкриваю браузер Мозілла і вводжу слово «карти». Але, повторюючи цю процедуру декілька разів, кожного разу потрапляю у зовсім різні місця. Всілякі замиські райони, навіть і з тих міст, де я ніколи й не бував.

Знімки звідсіля однак, ті, що доступні в онлайн, викривають зовсім інший ландшафт: тераси, заставлені квітами, неозорі заплавні прилуки та все, що заманує і змушує розуміти дедалі чіткіше свої палкі бажання. Іти далі, навіть коли здається, що вже забракло відваги. Згадувати її слова та визнавати, що вона мала слухність. Принаймні над ранок. Коли прохала залишитись. Але я аніяк не міг розуміти те її непереборне бажання. Засуджував усе, навіть і коли настоювала аби зробив їй останню ласку, аби не відходив. Однак я прагнув лише одного: триматися осторонь та якнайшвидше покласти край тій дивацькій грі, що викликала одну лишень бентегу.

Натомість зараз, коли визнаю її правоту, помітно спантелечений шукаю її на шаховому сервері. Пишу їй, але в обмін на довгождану відповідь дістаю новий виклик на нову партію гри. Точніш, бачу, що поводитьсь впору так, ніби нічого й не сталося. Та якраз зараз, коли вона мені аж так потрібна. Коли, вочевидь злющий, що можна зрозуміти ще й з моєї гри, зі всіх сил намагаюся висвітлити собі цю таємницю, в яку пірнаю щораз глибоше. Тож не припиняю запитувати, але її байдужість, відсутність будь-якої реакції з її боку, доводить мене до краю відчаю. Обурений, пишу їй: «Як мені повернутись назад? Скажи, будь ласка, бо не знаю, де я. Не бачу нічого. Ніде. Та ще й цей дощ». Утім, ще й завершую усе те, що хотів висловити, як замічаю, що мені телефонують.

– Але там... там, де ти... там дощ ніколи не вщухає.

– Якраз тому ти мені потрібна, – благаю її та додаю: бо не знаю, не знаю, як вибратись звідси. Куди мені йти, щоб не сновигати даремно.

– Нікуди. Навіть не намагайся кудись-то вирушати. Зоставайся там і дожидай мене. Я от-от надійду.

– Дякую, – кажу їй та даю їй шах.

– Несподіваний хід, – коментує матч або, можливо, мій попередній крок, мій відхід.

– Але ж ти не знаєш, де я, – додаю відразу.

– Знаю, – заперечує мою заувагу. – Коли входиш на сайт chess.org, мені доволі легко віднайти тебе. Тому й наполягаю, щоб залишався там. У сквері.

Отак от, кажу собі, коли кінчаємо розмову. Слідкує за мною. Знає, де знаходжусь. І це щораз, коли змагаємось в онлайні. Відає, де живу, чим займаюсь повсякдень та яким є мій звичайний маршрут. Точніше, рутину. Знає все, якщо може ідентифікувати моє місцезнаходження. Через те мене вже й не дивує той факт, що дозволила собі ввійти аж так далеко з усіма її інсинуаціями. Розповідаючи мені про інше життя, те, яке я описую у всіх своїх текстах, слідкуючи за мною крок за кроком, вона тільки воліє принади-ти мене, приволікти на її бік. Напевно старається звершити якусь-то там потайну її мрію. Точніше, ту її одержимість, мов чітке викриття хвороби, про яку навіть ані не здогадується; та завзята охота повторити саме те, що несила визнати жодному здоровому розуму: нашу спільну долю. Ту, ще відтоді.

Робила вигляд, що у неї є тверді докази ще з того часу, існуючого лише в моїх витівках, виставляючи своєрідну прихильність до гри розуму, викладаючи все, апелює до чим більш детальних доводів. До тих гіперболічних прикметників, які мають за мету виправдати будь-яке її твердження. І все це, цей її спосіб викладати про все, припускаю, що дає їй стопроцентне почуття втіхи. Вкриває її в якусь незвитяжну ауру, видно задовольняючи всі її таємні хотіння, точніше ті мрії, які прагне перевтілити в дійсність. Довіряє, що якраз вони й зможуть визначити її подальше життя. Гіпотетичне існування, в якому, як вивожу якомога чіткіше, повинен би існувати ще і я. Але не той, яким знаю, що є. А той, котрим хочу бути. Тобто, той ідеальний образ, до якого прагне кожен. Скоріше, не звичайна людина, а шахіст. Можливо, якоюсь мірою, навіть ще й автор, якщо вона, звісно, знайшла щось важливе у всіх моїх працях. Та може, що й знайшла, якщо уже дійшла аж так далеко. До цього пункту, в якому з якимсь нестримним захопленням намагається роз'яснити мені все те, що стосується лише сфери видуманого.

(Продовження на 26 с.)

ПАРАДОКС

(Продовження з 25 с.)

Все, що присутнє лише в моїй свідомості, у моїй буйній уяві, яка, як замічаю тепер, постає якраз її реальністю. Проклята небезпечна правдивість, від якої мені слід би позбутися якомога швидше. Мов від чогось нездорового. Від того, що повинен би оспорювати і забути, мов якийсь кошмар, гідний переслідувати мене упродовж цілого життя. Але спершу треба б вибратись звідси. Безумовно, лише з її допомогою. Послідня спроба поговорити з нею. Бути з нею. А згодом повернусь до своєї цілющої самотності. Туди, де почувуюсь вільним і поза всякою небезпекою. Однак, до того часу мені не залишається нічого кращого, ніж чекати.

Задивляюсь у спустошеність і на мить мариться, ніби вбачаю її. Але те, що пливе в цім рідкім блиску є тим же вакуумом. Нагадуючи її фігуру. Форми привабливої симетрії. Її руки простягнуті до мене, коли вона прискорює ходу. Підходить, але вже пізніше розумію, що все це – одна тільки оптична ілюзія, яка підживлюється цим незрозумілим бажанням бачити її поруч. Отут. У моїх обіймах. Мов і в бібліотеці чи в ліжку. У її ліжку. Місце, де жадаю бути знову. Бо там щось є. У її будинку є щось. Якраз те, що мене приваблює і змушує почуватись відстороненим від усього, що припадає цьому світу. Є кілька предметів. Мов і ті знімки. На яких є і я. А на однім, коли повертався з шахами, за якими вона мене послала, мигцем заглянувши в фотоальбом, побачив і її. Поруч мене. Ідеальна репродукція, бо, крім того, що пропорції здавалися цілком правильними, на тій фотографії були ще й деякі тіні. Правдиві. Тіні, які якомога чіткіше підтверджували нашу присутність у тім місці, де я не пам'ятаю аби бував колись-то. Тіні, які – я не впевнений, але, припускаю, – можна додати за допомогою нового спеціалізованого програмного забезпечення. Те, що, до речі, їй удалось, якщо я вже й не впевнений, чи та фотографія правдива. Вважаю, що вона є досконалим цифровим продуктом. Але, в якійсь мірі, часом схильний визнавати, що є справжньою. У тому сенсі, що була зроблена саме тоді, у ті часи, про які вона розповідала. Але хай там як, найбільш правдоподібною видається якраз її ж теорія. Та, яка стосується можливого існування інших двох осіб, у ті роки. Тих, які походили на нас. Навіть якщо, як вона додала: «Або якщо тобі більш зручно...». Сказавши це, дала зрозуміти, що була твердо переконана в протилежному. У тім, що якраз

ми є тими, зі знімків. І ніхто інший. Подібно тим, з моїх текстів, в яких, беручи до уваги все, що здійснилося, починаю шкочувати, що вигадав її. Бо ж вона, якраз вона і є чужинкою з моєї прози. Вона – моя Лара, відтоді та одвіку. Та лише зараз усвідомлюю цю істину. Тепер, коли бачу її поруч. Втілюючись ніби з нічого. Або, точніше, з цього дощу, що відгороджує мене від усього світу. Приховує нас тут. У цім місці, звідки не видно анічого. Нічого, крім прозорості, що анулює будь-який чужий нюанс, гідний підтвердити навіть щонайменший відтінок реальності.

– Принесла тобі каву, – каже. – І декілька кексів з шафраном.

– Марна обачність, – спалахую вочевидь невдоволений. Мовби вона була б винною у всьому тому, що зі мною сталося, відколи я покинув її.

– Марк, – каже, подаючи мені каву, від якої не відмовляюся. – Ти справді так нічого й не розумієш?

– Але що ж мені розуміти? Мої власні фікції?

– Чесно кажучи, я не читала нічого з того, що ти кажеш, що написав. Я навіть і не знала про це твоє захоплення.

– Не бреш, – майже кричу, схопивши її за зап'ястя лівої руки.

– Марк, – продовжує вона без жодного обурення, – я знаю, хто ти. Знаю. Знаю набагато краще за тебе.

– Звісно, – саркастично підтверджую її думку. – Після всіх цих шахових партій, я впевнений, що ти знаєш, хто я. Виводиш з того, як думаю.

– Око Гора, що у твоєму домі, воно ж моє, – каже вона, ніби вдаючись до несподіваної атаки.

– Щось не вловлюю.

– Це якраз той кулон, про який ти прохав мене згадати тобі навіть у цьому житті.

– Міг би заявити, що прибавляєш, але цього разу скажу, що маєш рацію.

– Маєш на увазі той факт, що?..

– Маю на увазі той факт, що не розумію, як, до біса, тобі вдалось влізти в моє помешкання.

– Марк, – намагається пояснити, але тут же плаче.

– Гадаю, що не варто вдаватись до таких дешевих сцен, – намагаюся триматися якомога далі. Але знаю невдачі, бо наступної ж миті, коли обіймає мене і тремтить, відчуваю той же жаль, який викликає в мене якийсь-то майже незрозумілий біль. Відчуваю ту ж холоднечу, що випромінює вона. Той же, майже паралізуючий, холод.

– Та вір же мені, що я навіть і не знаю, де ти живеш, – знаходить сили пояснити.

– Гаразд, погоджуюсь. Якщо, скажімо, я тобі вірю. Тоді як можна пояснити наявність цього кулону якраз в моєму домі? Як? Бо не з'явився він там нізвідки. Не втілює з моїх метафор, записаних у зошиті, що лежить у тій самій скриньці, в якій зберігається й він. Той кулон. Те око Гора. З твоїм ім'ям, інкрустованим на верхній його частині.

– Ти ж його замовив...

– Що-що?

– 13 травня 1921 року, коли подарував мені цей кулон, ти попросив ювеліра аби він інкрустував на нім моє дівоче прізвище. Казав, що тобі до вподоби якраз його звучання. Ота мелодійність, що впливає з асоціації імені та прізвища.

– Мовчи! – не зношу вже слухати нові та безглузді усі ці її нісенітничі. – Не вірю ані краплі з того, що ти мариш. До того ж я навіть ще й не написав якраз усе це. Саме це, про що ти мені зараз розповідаєш.

– Але невдовзі занотуєш. Як тільки повернешся додому, візьмешся якраз за ці абзаци. А потім, мріючи про довгоочікувану подорож до самого серця гір, про перебування, оплачене однією з редакцій, з якою співпрацюєш, продовжиш один з твоїх есе з теорії літератури. І все це після того, як зрозумієш деякі основи творів Евангелоса.

– Перепрощую? – ледь вже знаходжу сили протестувати, почувши все це, усе, про що я їй ніколи не розповідав.

– Але я допоможу тобі, якщо дозволиш мені. Щодо статті, маю на увазі.

– Лара, скажи мені, будь ласка, скажи, як давно ти шпигуєш за мною та намагаєшся заманити мене у твою пастку?

– Я не шпигую за тобою.

– Але тоді звідки знаєш про все це? Все, про що я не пам'ятаю, щоб тобі колись-то розказував.

– Ти не розказував, а написав. Точніше, записав у зошит з паролями для різних шахових сайтів. У той, якого забув однієї ночі на залізничній станції, де ми зустрічаємось вже деякий час.

– Лара, – посміхаюся, розуміючи одразу ж все. Я... – але не можу уже нічого додати, бо її губи торкаються моїх губ. А потім язик. Той же смак стиглої малини. І запах. Безсумнівно, той самий заманливий запах. Паралізуючий.

– Марк, – каже вона врешті-решт, задивляючись в мої вічі. – Ти справді нічого так і не розумієш? Хіба не відчуваєш, як сильно я тебе люблю?

(Далі буде)

Наталія ФЕДЬКЕВИЧ

Грецькі історії

Може ти був полководцем, знаєш, колись давно...

Дихав повітрям Ітаки, Греції пив вино.

Темні оливи – очі згадуєш, серцю милі,
з глечиком афінянка, там – на скелястим схилі

Місто стояло біле. Воїн не знав покори.

Сонце за обрій сіло – за Середземне море...

Завтра згадаєш знову, грецької пісні чути...

Та не повіриш слову – сам обереш забути.

...і Бог створив Жінку. Тобто тебе.

І Бог створив очі: Вогонь небес,

Із ліній найтонших, із відчуттів...

Створив він живе мистецтво. Все як того хотів.

І спрагу невтомну сховав у кутиках губ.

І пестоці хмільні вигинам рук

Дарував... Він безкінечну вразливість,

Божественну щемну щирість,

Непереможність вічну туди поклав,

Поклав до грудей її. Серце Сонцем нарік.

І словом жагучим поетки аркуш наскрізь пропік.

Пасторалі дня писані тобою

Дихають і спокоем, й любов'ю...

Дім і квітки, зелень і блакить!

Луки запахнуть...

Відболить!

Ілюстрація
Вероніки ВІТВИЦЬКОЇ

Корнелій ІРОД**СВЯТО****IV. Ворог мого ворога****(Уривок з роману)***(Продовження з № 354)*

Наступного вечора Ремус та Ірина доїхали до Бухареста і замовили номер в готелі «Гривіца», що біля Північного вокзалу. Їхали першим класом швидкого поїзда Тульча – Бухарест, щоб уникнути небажаної зустрічі зі знайомою людиною, розраховуючи, що ніякий катирлезчанин не дозволяє собі купувати квиток у вагон першого класу. І мали рацію, бо пощастило не зустріти жодного знайомого. Під час подорожі Ремус знайшов розв'язання для найбільш пекучого для Ірини в той момент питання.

– Зроблю ось що, – сказав він їй. – Поїду я до твоєї мами. Попереджу, що скоро повідомлять, що ти ніби втопилася, але то неправда, ти жива, але й не повинна вона показати перед тим, котрий принесе звістку, що не вірить. І як доказ, що я говорю їй правду, понесу листа від тебе, який ти напишеш, запевняючи свою маму, що ти не втопилася. Я представляюся як працівник міліції і скажу, що тобі доручили секретну місію, про яку не знає ніхто, навіть твій чоловік, і що ти зникнеш на якийсь час, а вона, Боже борони, не повинна зізнаватися, що їй відома твоя ситуація, бо аж тоді спрямує на тебе смертельну небезпеку. Запевню, що ти час від часу писатимеш їй, а вона, прочитавши твої листи, хай спалить їх потім.

Ірину дивували Ремусова фантазія й винахідливість і, певна річ, погодилася з його планом.

У номері готелю Ірина написала мамі довгого листа, в якому запевняла, що з нею нічого не сталося, що вона жива й здорова, і хай не вірить Вікторові, коли той повідомить, що вона втопилася, бо то неправда. Їй доручили секретну місію (пояснить їй товариш, котрий принесе цього листа), але про це – нікому ні слова, бо аж тоді буде вона в дійсній небезпеці. «А ви, мамо, що робите? Чи здорові ви? А тато? Ви, певне, караєтеся з татовою недугою. Ви, мамо, не грижійтеся за мене, а я ще писатиму вам, але не дуже таки борзо. А це письмо прочитайте, а потім або поверніть товаришеві, котрий приніс його вам, або порвіть і киньте у ватру¹».

Ремус поїхав до її мами, а за цей час Ірина пішла до педінституту й попросила копію свого диплома,

щоб могла учителювати в якійсь школі в Молдова Ноуа (про це теж Ремус подумав, бо крім свідоцтва про народження, котре не забула вона прихопити перед тим, ніж «утопитися», Ірина не мала іншого документа). У педінституті сказали їй, що, оскільки ще канікули, весь

провід у відпустці, то нема кому видавати документи; хай вона залишить заяву і прийде в жовтні за копією диплома. Але Ірина наполягала, і секретаріат видав їй довідку.

1965.

Коли прибули до Молдова Ноуа наприкінці літа 1964 року, Ремусові й Ірині вдалося здійснити швидко дві речі: вони винайняли кімнату в літньої пари, а Ірина влаштувалася учителькою в селі Пожежена – та місцевість знаходилася на відстані 7 кілометрів від міста.

А 1965 рік був позначений кількома важливими подіями. Перш за все, у лютому Ірина народила в лікарні близнючок, здорових і гарненьких, як охарактеризувала новонароджених уже немолода лікарка; теж вона порадила назвати близнючок Марією і Мартою: «Як Лазареві сестри із святого Євангелія», – пояснила вона. Ремус не мав нічого проти, і не тому, що були відомі йому біблійні особи, а здавалося, що йому байдуже, як зватимуться його дочки: він був розчарований, що Ірина не народила сина, як надіявся він і як не раз казав, що жде, щоб Ірина подарувала йому хлопчика. Тепер був розчарований, але мовчав, розуміючи, напевне, що не від Ірини залежить, кого народить – хлопчика чи дівчинку. Ірина помітила його незадоволення, але й не коментувала, надіючись, що йому мине. Зрештою, в них ще будуть діти і, можливо, таки хлопці.

Другий важливий момент відбувся два тижні після її виходу з пологового будинку. Одного дня, о десятій годині, постукав у двері хазяїн, в котрого вони винаймали кімнату. Був то старенький панок якихось 70-75 років із худеньким симпатичним обличчям. Вибачився за те, що турбує її, а найбільше не бажає гнівити її, але мусить довести до відома неприємну звістку. Його дружина хворіє на нерви, і дитячий плач, головно серед ночі, просто виводить її з ладу і вбиває серце. Тому просить ще раз, щоб Ірина не сердилася, але мусить шукати собі помешкання деінде. Правда, вони ще можуть жити в них до кінця місяця, доки заплатили комірне, а

¹ Ватра – вогонь.

далі – ні. Якщо військо не має помешкань для своїх офіцерів, – ще додав старий панок, – ваш чоловік, товариш лейтенант, міг би звернутися з проською до міської народної ради і, може, дадуть вам квартиру, тим паче, що у вас двоє дітей і...

Проблема помешкання розв'язалася швидше і краще, ніж сподівалися Ірина та Ремус. На окраїні міста невелика двокімнатна хатина і кілька підсобних малих прибудов залишились нічийими після того, як її власник – п'ятдесятилітній бездітний вдівець – утік до Югославії, перепливши Дунай на тракторній камері (на щастя, в ту темну й буряну, посічену густою хляповицею ніч, лейтенант Ремус Мушат не був черговим). Після внутрішньої анкети було покарано нічний черговий патруль (сержанта і трьох солдатів). За законом, у втікачів за кордон (котрих вважають зрадниками батьківщини) конфіскують майно. А Ремусова просьба потрапила у вигідний момент. І, мабуть, не дали б йому ордер на вселення у конфісковану хату, незважаючи навіть на те, що він батько двох немовлят (це Ремус особливо підкреслив), якби не був він офіцером внутрішніх справ (тоді прикордонники належали до Міністерства внутрішніх справ) і, розуміється, вагому роль відіграв той факт, що Ремус член партії.

При хатині було невеличке подвір'я і клаптик городу. Не минуло і двох тижнів, як вісім воїнів, приведених Ремусом (котрі перед тим, як служити у війську були малярами й мулярами) відремонтували повністю хату, аж до невпізнання. За ті ж два тижні Ірина й Ремус купили меблі в розстрочку (на Іринину зарплату), але поки що тільки для спальні, й подвійне ліжечко для близнючок. Ірина, будучи в післяпологовій відпустці, нетерпляче ждала весни, щоб погосподарювати хоч трохи: посіяти в городі якісь овочі й поставити столик і стільці чи лавочку під черешнею, що в кутку двору. Якийсь розгойданий старий стіл бачила вона в шопі, де дрова. Це створювало почуття, що нарешті вона з Ремусом таки справжня сім'я, хоч останнім часом він уже не згадував про одруження, а вона стидалася заводити бесіду про це. І близнючок не ходив він записувати на себе у міську народну раду, а Ірина вважала, що після одруження дівчата все одно носитимуть прізвище свого батька. Міліція видала їй новий паспорт, бо Ірина збрехала, що в неї украли документи в Бухаресті. Видали їй новий паспорт (і тимчасовий на 45 днів, і остаточний) на дівоче прізвище – Січак Ірина, а не Мушат, як вона бажала.

У травні, перед тим, як мала закінчитися її відпустка, Ірина почала шукати няньку, яка б сиділа з дівчатками отих кілька годин, коли вона у школі.

Їй пощастило. Адміністраторка школи із Пожежени мала шістнадцятилітню дочку Душіцу і погодилася стати в пригоді «новій товаришці викладачці», але відмовилася, щоб дочка жила постійно в Ірини, а лише вранці, коли «нова товаришка викладачка» на роботі. А післяобіднім автобусом Душіца вже мала повертатися додому, бо і там потрібна була її поміч. Ірині теж була вигідна така програма, бо обійдеться їй дешевше. Домовилися, і таки того ж дня Ірина взяла Душіцу зі собою, щоби дівчина знала, куди приходити.

Душіца була чемною і слухняною, сприйняла швидко свої обов'язки: о десятій годині мусить нагодувати близнючок Марію і Марту, тобто дати їм пляшки зі сосками, в яких Ірина розчинила молоко «Гумана» й залишила на припічку, щоб зберігалися теплими; бути уважною, щоб близнючки не захлинулися; переодягнути їх, коли плачуть (це знак, що «намочилися»); сухі пелюшки знаходяться на печі, а ті, котрі намочилися, хай випере в тазі теплою дощівкою (з горшка, що в духовці) і розстелить на печі, щоб висохли; час від часу хай всуне поліно в грубку, щоби в хаті було тепло. От і все, бо о першій годині, найпізніше о другій, якщо в той день піде за покупками, Ірина повернеться додому.

Старшина міліції Парасків, котрий повинен був стерегти в'язня Іванишина Миколу, відрядженого в'язницею «Поарта Алба» працювати екскаваторником на каналі Сфинту Георге – Суліна, не мав жодного клопоту – сидів без діла або здебільшого рибалив разом із Данієліними хлопцями, загорав на пляжі (хоч згідно з правилами внутрішнього розпорядку все це було заборонено). Але міліціонер швидко переконався, що нема жодної небезпеки, щоби в'язень Іванишин утік, бо він людина, котрій можна довіряти, і разом зі своїм колегою він працює сумлінно. Але найвагомійший аргумент, що він не втече, це те, що його строк закінчується через кілька місяців, і якщо він би втік, то його засудять ще на два роки. Треба бути надто дурним, аби так ризикувати. Тим більше, що в'язень має тут свою сім'ю, жінку, дітей. Іншими словами, він відбуває ув'язнення у себе дома. Куди ж йому тікати?

За законом, в кінці робочого дня старшина Парасків повинен замкнути в'язня в одну із кают понтона-спальні. Він так зробив у перші дві ночі. Старшина ночував теж на понтоні (вільних кают кілька). Але переконавшись, що нема небезпеки втечі, дозволив в'язневі ночувати біля жінки й дітей.

(Далі буде)

Сидонія НИКОРОВИЧ

МАРІЯ

(Продовження з № 354)

*

...Підвела вії. Вп'ялила очі в темний кут. Тіло було немічне, неначе побив хто раз коло разу. Не могла підняти, порушити ногою. В горлі пекло, прагла води.

Як прийшла до свідомості, що з нею сталося, не важилася заговорити. Бажала собі, щоби з нею піч запалася десь під землю, щоби не треба було дивитися на маму, на світ Божий.

Почула, що хтось її порушив, а далі й побачила над собою лице мами.

– Синку, – промовила тихенько, а в голосі було стільки болю, – синку, може тобі чого дати?

– Води, – притулила гарячі уста до літри.

Нісся гуркіт з хоромів. То запиралися, то відчинялися від хатчини двері.

Марія знала, що то цікаві сусіди.

– Най мені сюди ніхто не входить! Ви чуєте, мамо?

І знов тихо було, неначе у гробі. Аж доки тоне-сенький плач дитини не перервав тої тишини.

У тиждень пізніше злізла з печі. Бліда, навіть губи втратили краску.

Чого було так сумно-пусто коло неї? Брала дитинку на руки, пригорнала, голубила і клала назад в колиску. Ах, воно німе, дурненьке, де воно знало, що стільки болю, завдало мамі, стільки мук.

Ай цю лю-лю,
лю-лю, лю-лю...

Співала тихим, м'яким голосом і колисала правою ногою. Василь тепер мусить її взяти. Вона – мама, а він – тато сій дитині. Навіщо так турбується. Ах люди... сором... Або вона перша? Або щось такого вчинила, що ще на світі не було? Таке і між панам водиться. При сих думках лагідніли її риси.

Може, тепер навідається до неї Василь? Не було його, не приходив. Зближався Великдень.

Марія помагала мамі. Вдень на подвір'ї не показувалася. Так люб'язно дивилася на маму, і чого тільки не було в тім погляді: любов, вдячність і покора. Мама не робила їй докорів. Само собою розуміється, тепер Василь мусів її посватати.

Пекли паски, в хаті випрятували. Ввечері вийшла Марія в сад. Мило стало їй тут. Хотіла пригорнути

до себе кожне деревце. Так давно вона вже не виходила. Тут під сим горіхом сиділа з Василем; при цій думці щось гаряче спалахнуло в ній. Виринула перед нею здорова його постать, чула на собі гарячі його обійми. Збудився в ній могутий, сильний порив до життя. Чомусь в сій хвилі не жалувала за своїм вчинком. Їй здавалося, що так мусило статися... і так сталося. І те, що сталося, було природне, гарне... Вона тоді була щаслива. Бажала собі й тепер того щастя. На рисах виринуло радісне сяйво, а очі блукали далеко по зорянім небі. Чула прив'язання до Василя, хоча й не була з ним звінчана. Відчувала те, що стала його жінкою.

Так довго, довго роздумувала.

– Марійко, ходи, дитина плаче.

Поволі, оглядаючись, пішла в чорний отвір задніх дверей.

...Дзвонили на «Воскресіння». Катерина збиралася до церкви. Всі хатні збиралися, крім Дьордія і Марійки. Було по опівночі. Марія вирядила їх аж до воріт. Мама зі своїми п'ятьма меншими пішла в долину доріжкою. Марійці стало тяжко. Йшли дівки пишно вбрані, у салбах, у нових кожухах. А вона із-за воріт споглядала на них крадьки. А вона мусить сидіти дома. І щось так стисне за душу. Та бо вже й цвітів і стрічок не вбере, а мусить покритися хусткою.

Зайшла в хату. Схилилася коло колиски й приглушено плакала...

У провідну неділю знов сиділа Катерина на перелазі. Коло неї зупинялися проходжі жінки. Перекидалися з нею словами.

Марійка з хати приглядалася, як мама з проходжими розмовляла. Нараз Катерина зірвалася і вбігла в хату.

– Ой, Марійко, донечко... лишенько! Василь посватав Ілашеву Мокрину.

Марійка мовчала й дивилася на маму. Не могла повірити.

– Посватав Ілашеву, довгоносу. А грім темний аби його побив, – заголосила голосно.

Марійці стало страшно. Вона пропала.

– Аби я була не дочекала цього. А бодай би ся запав, – падали з Катерининих уст прокльони, нарікання. Неначе камені, вдарили вони Марію душу. Вона цього найгірше боялася. Нею неначе щось потрясло. Вже прийшла та чорна, страшна година. Був уже початок того грізного. Мовчки висунулася з хати. Пішла в сад. Присіла під тином. Василь мусить її минати, йдучи до своєї молодої, як то правда, що посватав довгоносу Мокрину. Зависть віддалася в її душу. Вона би ту другу задушила! Як могла Мокрина

прийняти від нього старостів? Прецінь все село знає про Василя. Знов щось закипіло в душі. Гей, де її сумління, відбирати Марії чоловіка, а дитині тата.

Почула чийсь хід. Заперла в собі віддих. Пройшла мимо сусіда. Ждала, довго його не було. Вечірній холод пробирався до неї. Почула глухий тупіт і побачила його. Йшов задуманий, схиливши в долину голову.

Вона, неначе божевільна, перескочила пліт і задержала Василя. Хвилину дивилася дико, неначе лев, що кидається на здобич. Чогось заперло їй віддих, чомусь не могла промовити.

Аж за якийсь час прийшла до себе.

– Василю! – промовила тихо, не так, як задумувала. – Ти посватав Ілашеву дівку? А що зі мною буде?

Він дивився убік і злегка висіпував свою руку з її руки.

– Та скажи, то правда?

Його розчулив той м'який голос, повний жалю.

– Я тобі на дитину дам шнур поля, – дивився все убік. – Мене неньо так посватали.

Неначе стрілою пробив її серце тими словами. Із ніжної гарної жінки, став дикий звір. Хотіла кинутися на нього. Задержав. Не могла більше говорити. Біда, неначе богиня помсти, стояла біля нього. Він легко висвободився з її руки. Пішов поволі в долину, посвистуючи тужну думку. Стояла ще довго на тім місці. Бачила, як зайшов у Ілашеві ворота, як угнув голову і зайшов у сіни. Хилитаючись, як п'яна, підійшла до плота. Сперлася на колік, а коло серця так в'ялило, наче отруя. Перелізла пліт і поволоклася в хату.

Сиділа довго в темній хаті, не думаючи нічого.

Злість стихала, робила місце великому жалю. Для дитини дає шнур поля. А що їй дасть? Чим годен заплатити її сором. І чи вона вже не має права до життя? І для чого? А в її жилах плине така гаряча кров, ще чує в собі молодечу полумінь. Для чого він так байдуже відкинув її від себе? Тому, що вона, дівчина, стала мамою? Чи вона не така сама, що по шлюбі? І чому йому ця дитина не така дорога, якби походила з подружжя? Чи воно не те саме? І чому гріх віддатися запалові молодечого жару перед шлюбом? А чому по шлюбі не гріх? І чому всі дивляться на неї, як на яку злочинницю? А вона така сама жінка, як інші, а може, ще з ліпшою душею.

Василя посватали його родичі, а він не спротивився. Марійка знає, що її не могли би присилувати.

Роздумувала довго вночі. Якось тихо, спокійно. Так тихо, спокійно і заснула.

Удень сиділа в хаті, ввечері виходила в сад. Не хотіла стикатися зі світом, з людьми. Чула до них від-

разу. Коли почула, що хтось зайшов на обору, зараз скривалася.

Субота зближалася до кінця.

Надворі було душно. Повітря тяжіло запахом акацій. Лише смеркло, Марія вибігла в сад. Мило ставало їй від холодного вітру, що подував з-над ставу. Говорила сама до себе, як уже звикла в останнім часі. Очі якось дико, страшно спочивали на деревах. Щось страшне діялося з нею. Розплетені коси звисали по раменах, сорочка розчінкана. З пазухи виглядали смагляні груди. Кінець горботки волочився по землі. То сідала, то вставала і неспокійно оглядалася.

Рознісся звук цимбалів і голос бубна. Марія підійшла до плота. Притиснула до кола сильно праве лице.

Дорогою минали свашки, плескали в долоні, гойкали. Йшли до молодої, несли дари. Сьогодні заводи в її Василя... А завтра стане він до шлюбу з довгоносою Мокриною. Так щось сильно стискало її за серце, здавалося вискочить з грудей, буде кінець її терпінням.

...Наша молода грошей не має,
від молодого дар не приймає...

Співали свашки на обори в Ілаша.

...Іга ...гоп-гоп...

Не в неї весілля.

Так ранив її той спів, музика. А проте слухала. Пусто, сумно було навколо. Ах, сумно. Чи вже для неї нема життя? Звіявся вітер. Щось тяжке засичало до неї: покрит...к-а-а... Вхопилася рукою за серце і повалилася на пліт.

Загув голосно бубон: «Гу-у-у-у»... Дорогою йшов гурт парубків. Між ними напереді Василь. У новім кожусі, в шапці, затканій позолоченим барвінком. Вона довго дивилася на той гурт, поки не зник в тінях ночі.

...А наш молодий хороший пишний, – привітали молодого свашки.

Ах, пишний, чому ні, дитина має шнур поля. А вона що? Лиш сором і біль у душі.

Відскочила від плота, як би когось налякала. У вухах шуміло. Вдарила сильно головою в дерево. Іще раз. Побачила привид. Ах, то ти Олексіку? Гей, гей, який з тебе хороший вояк. Тай ти прийшов до мене? Коби-сь був не йшов у ті рекрути... А так диви, що з мене звелось. Але я знаю, ти на то не дивишся, – розкидала руками, шептала до себе. – Та куди ти мене провадиш? До ставу, Олексіку? Та чого лізеш убраний у воду? Чекай, я розберуся. Гей, та сховаємося від людського сорому.

(Продовження на 32 с.)

МАРІЯ

(Продовження з 31 с.)

Скидала з себе і кидала все під калину.

– Гей, та сховаємося під воду, любчику, аби нас люди не виділи. Від сорому лиш під воду втечеш.

Станула гола на плиті. Цілі плечі покритися чорним, розплетеним волоссям.

...А я свашка над свашками.

В мене рушник з лелітками... –

доносилися весільні співи.

Щось думала хвилину. З великим розгоном скочила. Хвилі голосно вдарили у берег. Бовтнуло глухо. І знов тихо стояла поверхня ставу. За час піднялося розпущене чорне волосся.

Місяць кидав бліду, синяву тінь. А з прозорої води біліло Марійчине тіло.

*

Катерина пробудилася пізно вночі. Тягнена якоюсь дивною силою зайшла до великої хати. Дитина спала. Марії не було. Вийшла розперезана, розгорнена надвір. Тиха м'яка зоряна ніч сповила все. Пішла в сад. Ніде нікого. Закликала дрижачим голосом – «Марійко!» – і лячно залунав її голос. Шукала всюди. Нарешті побачила під калиною щось біле. Прибігла. Все ясно стало перед нею. Вона знала, що сталося з донькою. Крикнула, побігла до ставу. Полізла у воду. Тягнула на берег мертво тіло.

Трясла донькою, дивилася чи ще тепло коло серця. Надармо. Марія лежала на березі, неначе темна русалка з розпущеним довгим волоссям.

*

Хто йшов на весілля, повертав подивитися на мерця. Та файно прибрала Катерина в останнє свою доньку. На чолі блищав позолочений вінок, а в жовтих руках пишалася цвітоста ширинка.

– Гей, княгиня моя, княгиня! – голосила Катерина. – Ото дочекалася весіллячко справляти.

З хоромів, знадвору нісся голосний регіт та сміх. Били лубка, обкидалися репляками. Нісся з весілля гук музики та спів. Молодь бігла дивитися то на весілля, то на мерця, з однаковим одушевленням.

У куті сидів задуманий Дьордій, з його малих сивих очей пили слюзи. Він ні на кого не дивився, ніким не турбувався. Десь над ранок, коли всі позабиралися, прийшов Олексик. Гей, та як затужив в сопілку, то аж мерчик порухався. Аж свічки погасли. Другої днини пішов знов до війська. В кутку на цвинтарі

поховали Марію. Гріх, щоби душоубка між іншими мерцями лежала.

*

Катерина доглядала, кормила своїми грудьми маленького внука. Та він чогось сох, нидів.

– За мамою затужив, – казала Катерина. – Віддай, вона тебе, синку, візьме?

Тяжко було їй привикнути без доньки. Поховала в могилу свої рожеві мрії. Так чогось скоро старілася. Знов було сумно, пусто коло неї. Знов сердило її спання чоловіка. Кляла долю та лихих сусідів, що зчарували її файну дитину. Правувалася з Василем. Ходила часто на терміни. Прийшли з жовнів парубки, та Олексик не вертався, хоч вислужив своє. Поїхав до Канади, – розказували товариші. Дуже затоскував за Марією. Та нащо вона таке зробила, він був би взяв її покриткою. Катерина лише безнадійно помахувала головою, слухаючи тих слів молодих парубків. Їй було жаль, що не розважала дочки, та часом докоряла. Роздумуючи таке, плакала, ще гірше сердилася на чоловіка. «Ніби вона тата мала, як належить, ніби було кому за нею заступитися?»

Гей, гей, ціле своє життя проспав. Минув марно мій вік зі «страшним, довгоногим».

Ще заграло сонце золотими тінями на мертвих листках, ще раз усміхнулася, конаючи, природа. Сонце дивилося наче крізь решітку через прозорі хмаринки.

Ховали малого Олексика, Марііного синка. Таки взяла до себе Марійка, аби не скучно було їй лежати. Катерина казала викопати яму близько Марііної. Він любив її дуже щиро та ретельно. «Отак най лежать мерчики прикупці, щоби довго не шукали себе на страшнім суді».

З Марііної могили стелився зелений барвінок і пнувся до білого, малого хреста її сина. Хотів обняти його своїми зеленими раменами. Хотів зсунути обидва гроби ближче до себе, сполучити їх в одну зелену могилу.

Анна ТРАЙСТА-РУШТЬ

ЗЛОДІІ

(Уривок з роману «Дикий рай»)

«Одне горе не проходить так просто, як ми бажаємо, – думав Іванко. – Оно тягне низкою і другі за собов, тільки не однакові».

Після похорону, під вечір, коли повернулася із дітьми додому, Василина Довганова побачила розбите вікно із того боку хати, куди не діставав пес, комору порожню, а на припічку вітер віяв. Забрали навіть стару коновку із шушеницями, де насподі були Василинині заощадження. Петриха тримала мадярські пенги у цій дряхлій старій посудині, щоб ніхто не догадався. Ще відколи продала вівці, приберегла, не тратила навіть і ті, що залишив їй Петро, коли відходив на війну, щоб мала на прожиток.

Завжди думала, що коли повернеться її Петро із війни, купить десь клаптик доброї землі на ораницю, бо у Лалі, де вони жили, земля була лісова і пуста. Кукурудза і бараболя не родились, як треба, та й дикуни часто загощали восени.

– Ой, бідко гуренька, ба ци хто суди притягса, коли нас не було дома, та обукрав у білий день, та ще якраз тепер, коли ми маємо таку тяготу? Не дуждав би до завтрашньої днини, шахрай проклятий! – бідкалась та проклинала бідна жінка, бо страшно жаліла не так за мукою, яйцями і бриндзою, як за грішми.

– Мамо, а бисаги, што ми принесли рано уд діда, не вкрали? – запитав тихо неспокійний Іванко.

Не знаю, ще не була-м у велику хижу, – відповіла перелякана жінка і скоро подалась туди. Але там все було на своєму місці, як і бисаги із валізками, що принесли вони ранком. Тільки якісь пенги забрали, котрі Василина тримала для домашніх витрат у Молитвенику на столі.

– Мамо, мали бути якіс голодняки, бо зайшли лиш у комору, шукали їсти та не нишпорили всюди, бо гандря їх не цікавило. Були сеї ночі, коли нас не було дома, бо інакше були взяли і сі бисаги, бо ви поклали їх туй на виду. Коли ми прийшли рано дому, не обдивилися і не запримітили се нещастя, бо не мали коли заходити і до комори, – припустив Іванко.

Бідна стривожена жінка уже не відповіла сину, тільки знизала неспокійно плечима та сіла на лавицю під образами і давніми розмальованими танджу-

рами¹, що висіли для прикраси на стіні, де завжди пахло васильком, як у церкві на храм.

Через горе, втому й тяготи, котрі упали на неї одна за одною, Василина уже не могла ні плакати, ані думати, тільки зітхнула тяжко. Хотіла хоч трохи побути на самоті, тому вислала дітей доглянути тварин і пустити їх на волю, щоб випасались, поки смеркне.

Вони послушали матір і скоро взяли до діла, до хати не заходили. Виснажена Василина звернулася² у ліжко тої ж кімнати, бо вже ледве трималась на ногах. Боялась, щоб не захворіла й вона, бо що буде з її дітьми та господарством.

Журилась і за Петра, бо не знала, чому він не прийшов досі додому. Розпитувала всіх воєнних, котрі вже повернулися, як наших, так і волохів, про свого чоловіка, але дарма. Всі знизували плечима і скоро віддалялись від неї. Мабуть, не хотіли перестрашити молодицю про можливу загибель Довгана у траншеях по чужих землях, на могилі котрого могло б писати «невідомий».

Відкинувши цю думку, як і мрію про землю, для котрої трудно збирала гріш до гроша, відмовляючись майже від усього, заплющила перевтомлені очі. Пробувала заснути, але не змогла. Не могла забути все зразу, хоч як не старалась, бо на неї блискавицею упало сімейне горе, до котрого добавилось і шахрайство якогось лінивого негідника-голодранця, котрий викрав її гіркі грошенята.

Щоб якось заспокоїти свою душу, уже не нарікала ні на кого і не проклинала, лиш почала твердо молитись у думці. Молилась за Петра, за дітей, за померлого батька, просила прощення за гріхи, сконені свідомо й несвідомо, поки не заснула міцним сном.

Спала міцно, діти її не будили, хоч наступив уже вечір. Розуміючи, в якому стані їхня мати, вони погодували тварин, подоїли кіз та, напившись свіжого молока із черствою ранішньою мамалигою, полягали спати всі троє біля ніг і узголов'я матері, мов боялись чогось, де зразу позасинали.

Вранці, коли вже з-за Глиниці виглянуло сонце і несміло зазірало у її вікно, Василині приснилось, що повернувся Петро із війни та гладив її русяве волосся, котре гарно спадало довгою косою вниз, як у дівчат.

Обшарпаний, брудний і неголений, він мовчазно глядів на неї, на дітей, а потім, не сказавши нікому ні слова, зник.

(Продовження на 34 с.)

¹ Танджур – (від чеськ.) тарілка.

² Звернутись – прилягти, простягнутись.

ЗЛОДІЇ

(Продовження з 33 с.)

Вона прокинулася на мить та, побачивши, що нема нікого, натягнула ковдру на дітей, а сама обернулася на другий бік та, перехрестившись, заснула знову.

Пробудилась пізно, коли уже сонце було високо.

«Ой Боже, кулько я проспала!» – промовила вона та, глянувши на годинник, що цокав на стіні, подалась до сіней. Хотіла потягнути засув³, та запримітила, що двері відчинені. Не дуже здивувалась, бо подумала, що котрийсь із дітей вранці виходив надвір та залишив двері незамкнені. Не думала ні про те, що поки вони спали, хтось зміг би відімкнути двері знадвору тим ключем, який вони завжди тримали тайно під плитою перед хатою на всяк випадок.

Вийшла надвір, скоро помилась холодною водою із цебрика, що стояв на плиті, щоб прогнати той довгий сон і все лихо, котре присягло⁴ їх останнім часом, зайшла до сіней. Там розчесала своє довге кучеряве волосся, котре аж чотири дні носила розплетеним у жалобі за батьком, і тепер заплела їх знову в косу так, як їй приснилось ранком.

Коли одягла вперше поверх чистої сорочки чорну широку спідницю, котру зшила їй волошка Негрьова спеціально для цієї траурної пори, бо вирішила уже покинути вовняні запаски «плати», котрі носили тепер тільки старі баби, як і її мати Парася, відчула себе зразу чужою, якомсь чудно і незвичайно.

Перехрестившись, як і після дивного сну, Василина скоро зайшла у кімнату, де спала, та хотіла заглянути у невеличке дзеркало, що висіло на стіні, але його там не було.

«Агі, ба ци де са діло? – запитала сама себе та обдивилась навкруг. – Мали діти розбити, коли упулювалися⁵ на него, а я й не замітила, бо ми не було до того», – подумала Василина та подалась до

відра із водою, що було у сінях. Там по-молодецьки зав'язала чорну шірінку⁶ на голову і знову заглянула у відро, як у дзеркало. Причепурилась трохи, посміхнулась воді, мов ждала когось.

Але скоро схаменулась, подумавши знову на злодіїв, котрі, мабуть, підстерегли, де вони ховають ключ, та вночі пробралися до хати. Хотіли забрати і те, що не встигли тої ночі, але заставши їх вдома, покинули свій намір, – думала Довганова молодиця.

«А як добралися до курника або до ягнят і кіз?» – стривожилась Василина і в ту ж мить подалась до курника. Качки, кури й курчата були на волі.

«О, Боже, діти забули сночі заперти їх... А може, лисиця їх рознесла?» – припустила в думці та почала лічити, але не зуміла, бо птиці скоро розсіялись по городу. Добралась до хліва – все в порядку. Поросся, ягнята й теличка нагодовані, а із возарні куриться дим. «Ба ци хто був туй?» – дивувалась вона. Але скоро заспокоїлась. Подумала, що один з її братів повернув до неї та взявся зразу до діла, або малярка Доніюва хотіла їй допомогти.

Повернувшись звідти до возарні, що служила влітку кухнею, не повірила очам... Гаряча кулеша, молоко та зварена бараболя парували на столі, чекаючи на сніданок Довганову сім'ю.

Зворушена Василина говорила сама із собою. Міркувала то на одного, то на другого, але не могла вгадати. Не розв'язавши таємниці, тільки посміхнулась, раділа в душі несподіваною допомогою.

Коли збиралась розшукати добродушного «кухара», почула

позаду знайомий голос, що привітався по-християнськи:

– Слава Ісусу Христу!

– Слава навіки Богу! – відповіла вона тихо, прудко обернувшись.

Перед неї стояв худий, але свіжо поголений і чисто одягнений Петро.

– Петю! Ти? – кинулась до нього. – Як добре, што ти вернувса! Ми так ждали тебе всі! – шепотіла вона,

Малюнок Василя Соколюка

³ Засув – дерев'яний замок.

⁴ Присягнути – напасти, доторкнути, штовхнути, оволодіти.

⁵ Упулюватися – кривитися перед дзеркалом, глумитися, гратися, дурачитися.

⁶ Шірінка – хустина.

заливаючись сльозами. – Ото ти удопер двері так рано і зайшов до хижі? – запитала вона його.

– Я, Василюк, – прошепотів він лагідно. – Не хотів-ем вас корняти так рано, бо ви так солодко спали усі, що аж і мене заклонило зразу до сну.

– Та чого-с не приляг і ти припочіти? Дорога була довга і тяжка?

– Дуже тяжка! Але раз гія було помитися та обхайтиса, бо тепер весь світ повен пошесті й ушей. Треба було обов'язково потерти тіло золом та сульов. Не хотів я, аби-сте виділи мене такого дикого, волохатого і нехарапутного, котрого і кури злякалися та зачали кодкодакати, коли-м їх пустив вон, – пожартував він.

– Мені рано причулось, чи привиділось, що ти зайшов до хижі, але я подумала, що ото був лиш сон, і не звернула уваги. Заснула-м скоро назад, бо дуже-м була фарадна. Пробач! Тепер, коли-м найшла незамкнені двері, подумала-м, що діти ходили вон. А поза тим – на злодія, що прийшов ще нас обукрасти, – розплакалась Василюк знову, коли пригадала собі про гроші та померлого батька.

– Який злодій? Де?.. – запитав стривожений Петро.

Василюк, схлиплюючи, коротко розказала, як помер її батько і як добрались до них у цей час злодії та спорожнили комору, забравши й гроші разом із шушеницями, котрі вона тримала у коновці. Мріяла купити десь добру землю для ораниці, або під хату для дітей.

– Не журиса, бо тот злодій і так не буде мати ніякий хосен із тих грошей, – заспокоював Петро свою дружину. – Доки не поїст всі шушениці, не найде їх, – пожартував він. – А як і найде, не буде радий ні сам. Бо оти мадярські гроші – неваловні уже три дни. Мадяри уйшли, границя закрилася, а у банках був крах. Так што, не бануй⁷, Василюк. Аж будемо здорові, заробиме другі, – переконував він її. – Добре, што ми ужили.

– Як??? – дивувалась Василюк. – Я ще не чула про таке до тепер! Може, люди і говорили про се на опроводі у няня, але ми із-за тяготи не слухали і не звертали уваги на них.

– І не було коли. Бо сеся вся переміна появилася за одну добу, нуч і день. Уд тебе украли злодії, та не було ні много. Але другі, што мали у них ціле богаство, тепер б'ют головов у скіни та лічат старі мадярські папір'я, – пояснив Петро.

– О, Боже! Няньо радив мені ще тогудь, абих купили якус нивку на Осовні за оти гроші, бо на другу

май добру не доходило, але я не хотіла, бо глина і там пуста, як і в нас, та ждала-м тебе. Думала-м, што, може, обоє зможемо ще докласти, а удтак купити май добре місто десь близько коло села, котре було б добре і пуд хижу для дітей, аж ні, то десь у царині. Не послухалася я его, а тепер... – бідкалась вона.

– Не смутиса і за есе, бо доста було усякого! Не переживай! Жаль за дитинков, нашов Гафійков, та й за твоім няньом, што їх не є межи нами. Най буде їм земля пером! – прошептав Петро, перехрестився і помовчав кілька хвилин. Пізніше сумно додав: – Так мало бути... Радуймеса, што ми здорові! – заспокоював Петро Василюку і пригорнув її знову до себе та довго тримав у своїх обіймах.

Звільнившись, вона скоро побігла до хати та потрусила лагідно дітей:

– Вставайте, діти, прийшов ваш няньо із війни дому!

Всі троє діточок повистрибували зайцями з ліжка та подались до батька, котрий ждав їх на порозі. Але зразу зупинились. Перед ними стояв блідий, худий, пострижений до шкіри, чужий мужчина.

Тільки Іванко впізнав батька, а двоє менші не пригадували собі його фігуру та, зловившись за матір, Андрійко із Марічкою з цікавістю розглядували «чужинця».

Петро глянув на них і витер сльози рукавом, як і сама Василюк, котра скоро взяла себе в руки та сказала їм:

– Што ждете, діти? Помийтеся скоро, бо зараз полудень. Їда стине! – підбадьорила їх мати.

Вони послухались, а потім всі разом сіли за стіл.

– Ой, як файно пахне туй! – промовив весело Андрійко і перший взявся до ложки.

– Няньо вам приготував, аби ви знали! Ун нині був кухарем. А тепер, Андрійку, клади лижку на стул та помолимся всі разом «Отче Наш», – запропонувала Василюк.

– Як у великі сята? – запитала Марічка.

– Точно так, як на Великдень і на Рузьдво. Вчєра був тяжкий день, і ми вилили сумні слози за вашим дідом Чірібаном, най-му Бог гріхи отпустит. Вчєра був сум у вашого діда, а нині у нашу хижу настало сято. Велике сято, діти! Подякуєме Господу за сю благодать, за наше здоровля та й за світовий мир. Радуйтеся і ви, діти, і не забувайте сю літню днину, коли ваш няньо повернувся до нас живим, а Всевишній прояснив хмуре небо над нами, над нашим обійстям і Лалою.

⁷ Банувати – жаліти, тужити, переживати, нудьгувати.

Михайло Гафія ТРАЙСТА

ПРИГОДИ ХОРОБРОГО ОПРИШКА ГРИГОРІЯ ПІНТІ

(Уривок з повісті)

(Продовження з № 354)

15. Зрада

Довкола Григорія Пінті зібралось ціле військо, а це вже не просте опришкування... Від Мараморщини до Відня повстанська армія набрала велетенських розмірів – з ледь двох сотень воїнів-опришків до Відня дійшла чутка про армію, яка складалася з тисяч вояків, а інші говорили про галичанських та молдавських найманців, а також про угорських гусарів-зрадників, які повстали проти імперії.

Не до вподоби були такі чутки цісареві, тоді він вислав численну армію, проти опришківського війська.

– Зібрались, наче до справжньої війни, а там ледь сотня-дві немуштрованих опришків, з яких половина шмаркачів, а інша половина старих пердунів, – на сміхався Тодор Анталаш зі свого швагера – цісарського офіцера Густава Картолока.

– Не в тому річ, що їх мало, а в тому, що не можна їх зловити.

– Бо вони хитрі, а ви йдете на них зі силою, ану вдайтесь до хитроштів – і за день-два вони у ваших руках.

– До яких хитроштів?

¹ Хиріти – спати.

- Знайдіть зрадника, підкупіть.
- Хто зрадить опришків, це ж чиста смерть.
- Чому смерть, як опришків піймають і знищать, то не буде кого боятись.
- Де знайти того зрадника?
- Я тобі його приведу. Заходь завтра вечером, але...
- Що?
- Не забудь взяти зі собою 2000 талерів.
- Звідки?
- З військової скарбниці, не мені ж тебе вчити?!
- Не знаю чи знайдеться така сума?
- То позич!
- Гаразд, побачимо.

* * *

Другого вечора, перед зустріччю з майором Густавом Картолоком Тодор Анталаш зустрівся з Родікою – молодою дружиною старого корчмаря Тимофея Фрунзіли, яка вже кілька років була його коханкою.

– Не піде старий на таке, не піде, Тодоре, я добре його знаю.

– А йому й не треба йти ні нащо і нікуди. До корчми прийдуть люди, які повезуть опришкам вино. Візьмуть три бочки вина. Твоє діло додати в кожен з бочок по одній з цих пляшечок. Не бійся, ніяка це не отрута, а настій сон-трави. Трохи посплять – і все!

– Вони не помруть?

– Та що ти, молодичко, похиріють¹ трохи – і все!

– А хіба я знаю, – вагалась молодичка.

– А що тут знати? Ось тримай сто талерів – і все! Йди з Богом!

Молодиця взяла гроші й пішла.

* * *

Тодор Анталаш був впевнений, що його швагер принесе йому 2000 талерів, і не помилився.

– Далі діло просте! Пантруй за корчмою старого Фрунзіли з Окна Шугетаг. Коли вийдуть вози з трьома бочками вина, урмируйте² їх добре. Куди пуйдуть бочки – туди шліть войсько. Вози вас поведуть до табору опришків. Але не атакуйте³ їх одразу – після випитого вина вони поздыхають, як пси, а далі вже іграшка пов'язати їх.

Опісля Тодер Анталаш послав свого слугу Міклоша до корчмаря Фрунзіли.

– Віддай ці гроші корчмарю, кажи, що від офіцера, який дружив з капітаном Григорієм Пінтею, хоче вгостити його трьома бочками вина та возом харчів до вина.

16. Камінний вершник

Коли Пінтя почув, що якийсь офіцер хоче подарувати йому такого щирого гостинця, хитро посміхнувся, подумавши, що то ніхто інший, як бувший комендант Сатумарської в'язниці, тому й прийняв вози з вином та харчами, тим паче, що їх вислав ніхто інший, як його вірний друг, старий корчмар Тімофей Фрунзіли, від якого завжди купував харчів на зиму, і який не зрадив би його нізащо у світі. Григір був упевнений у цьому.

Коли вози прибули до опришківського табору, Григір Пінтя з Драгоміром Драгом та братами Флоря перейшли Тису в Сиготі, щоб зустрітися в Солотвині з Олексою Довбушем.

Втомлені опришки, закінчивши військову муштру (бо вони почали вчитись воєнного ремесла: рупкопашного бою, стріляти з рушниць та пістолів, орудувати шаблюкою та списом, кидати ножом та інших військових штук, бо вони вже не були опришківською ватагою, а справжнім опришківським військом), посідали довкола вогню, і чекали на вечерю, але перед тим, як приступити до вечері, кожен налив собі по глиняному глечичку доброго вина, бо такого вина, як в Тімофея Фрунзіли, не було ні в кого.

– Ай, що за вино!

– Хороше вино!

– Червоне, наче кров!

– Міцне, мов горілка!

Опришки нахвалявали вино та попивали з келихів, поки позасинали вічним сном.

Тоді з кущів вибігли солдати й перерізали всіх, бо хтозна, як подіє вино, а якщо котрий з них міцніший і пробудиться...

Побачивши, що поміж ними не має Григорія Пінті, солдати заховались знову в кущі, і почали чекати на нього.

* * *

На зорях Пінтя з побратимами повертались до табору. Враз ні з того ні з сього відчув занепокоєння, ніби душа віщувала лихо. Коли наблизився до табору й не побачив ні вогню, ні вартових, гойкнув:

– Огов, цімборики, чи ви всі позасинали?!

У відповідь з кущів полетіли кулі й вибігло понад дві сотні добре озброєних солдатів.

Григір витягнув шаблюку і помчав навстріч солдатам, а за ним і Драгомір з братами Флоря, та скоро вони попадали з коней.

Далі ніхто не знає, що трапилось.

Вранці не знайшли нікого живим. Опришки лежали мертвими, солдати теж – всі до одного.

Поміж ними знайшли Драгоміра Драга та братів Флоря.

Капітана Григорія Пінтею не знайшли, але серед поля бою був камінний вершник на камінному коні.

Він там стоїть і донині.

КІНЕЦЬ

Ілюстрації Софії Караффу-Корбут

² Урмировати – слідити.

³ Атакувати – нападати.

Віргілій РИЦЬКО

Подорожні замітки

У гості до Вільяма Шекспіра

В Англії побував я багато разів. Завжди гостював там місяць-два, а то й три. Під час подорожей часто відвідував Лондон з його чудовими парками, музеями, театрами, храмами, палацами і т.д. Але їздив і по інших містах і місцевостях Англії. І так одного травневого дня 2011 року моя сім'я (дружина, дочка, зять, внуки і я) вирішила відвідати місто й дім-музей Вільяма Шекспіра. Ми відправились з Лондона на автомобілі у центр Англії, до міста Стратфорд-на-Ейвоні. День був похмурним, дрібно дощило, але ми були душевно задоволені, і погода не псувала нашого настрою.

Вільям Шекспір народився в маленькому місті на березі річки Ейвон, у Стратфорді. Стратфорд – середньовічне тихе місто, відоме своїм базаром, який проходить щотижня ще з XII століття.

Спокій цього міста порушив його славнозвісний житель, письменник Вільям Шекспір, бо сьогодні тисячі туристів прибувають сюди, аби відвідати місце народження і життя великого письменника. Найголовніші будинки міста – це Дім-музей Вільяма Шекспіра, Королівський театр, збудований королевою Єлизаветою I на честь драматурга, школа і церква Святої Трійці – тихий свідок найголовніших моментів у житті письменника.

У Стратфорді-на-Ейвоні нас зустріло багато чудових, наповнених історією будинків і сади, де все пронизано духом Вільяма Шекспіра найбільшого письменника, поета і драматурга всіх часів і народів. Чотири століття, його п'єси, поеми й сонети не перестають чарувати весь світ. Сила його поетичного дару, глибина розуміння людської сутності долають всі мовні бар'єри, простір і час.

Стратфорд за часів Шекспіра

Рідне місто Шекспіра Стратфорд-на-Ейвоні знаходиться, як вже було сказано, у центрі Англії, загублене в Арденським лісі на півночі від річки Ейвон та в просторих полях на південь від місцевості Фелдон.

Павутина середньовічних вуличок в центрі торгового міста збереглись до наших днів, і сьогодні, через чотири століття, Шекспір міг би легко знайти дорогу від свого сімейного гнізда, що на Хенлі-стріт, до церкви Святої Трійці, яка і стала його останнім пристановищем.

Проїшовши через масивні парадні двері рідного дому поряд з майстернею рукавичника і повернувши по Хелин-стріт наліво, він пройшов би біля дому, який належав сусіду, ковалю Річарду Хорнбі (тепер тут зна-

ходиться сувенірний магазин Шекспірівського фонду).

Мабуть, йому не було б так легко пізнати місцевість з верхнього кінця Брідж-стріт. Ця вулиця веде до середньовічного камінного мосту Клоптан-брідж, який, як і в минулому, служить південним в'їздом в місто, будучи головною переправою через річку Ейвон. У будинку № 28 на Брідж-стріт жив друг його батька Генрі Філд, син якого Річард Філд надрукував у 1593 році в Лондоні поему Шекспіра «Венера і Адоніс».

Дійшовши до кута Хай-стріт, він обов'язково впізнав би дерев'яний дім, де його дочка Джудіт жила зі своїм чоловіком, торговцем вином і тютюном Томсоном Кіні (Хай-стріт №1). А в домі № 31 на Хай-стріт жив торговець тканинами Річард Кіні, батько Томаса і друг самого Вільяма. Власне Річард є автором знаменитого «Листа від Кіні» – єдиного документа з листування Шекспіра, який зберігся до наших днів. Фронтон будинку № 32 по Хай-стріт дуже змінився з часів Шекспіра, але все ж він, мабуть, впізнав би дім торговця товарами з льону Данієля Бейкера, суворого пуританина, відомого тим, що був бейліфом (мером), у 1602 році він наказав вигнати акторів із міста. Він був найяскравішим представником групи релігійних фанатиків, якого Джон Холл (зять Шекспіра) назвав «злобним святенником».

Ступаючи далі по Хай-стріт, Шекспір упізнав би добре йому знайомі балкові фронтони будинку м'ясника Томаса Раджерса «Гаврад-хауз».

Повернувши на Чепел-стріт, Шекспір пройшов би побіля будинку свого друга Джуліуса Шоу (тепер тут магазин), який був свідком при підписанні Шекспіром заповіту, потім попри будинок Томаса Неша, чоловіка внучки Шекспіра Елізабет, поряд з котрим розташований його ж величезний особняк «Нью-хауз».

Біля перехрестя з Уолкерс-стріт (сьогодні Чепел-лейн) він побачив би знайому йому Каплицю гільдії, релігійні фрески зі стін якої були стерті за наказом його батька. Біля будинку гімназії короля Едуарда VI напевно у його пам'яті зринули б дитячі спогади про зубріння латини чи про перше знайомство з поезіями Овідія з легкої руки учителя Саймона Ханта. Зупинившись, щоб заглянути у вікна на першому поверсі, Шекспір віддався б теплим спогадам про перше знайомство з професійним театром в залі Єлизаветинської гільдії (тепер тут знаходиться бібліотека), де мандрівні актори ставили свої вистави.

Дійшовши до кінця Череч-стріт і звернувши наліво, Шекспір побачив би ще одну знайому картину: великий будинок початку XVII століття, де його дочка Сюзанна жила зі своїм чоловіком д-ром Холлом. А звідси уже недалеко до церкви Святої Трійці.

(Далі буде)

ДУХОВНІ ДЖЕРЕЛА

Володимир АНТОФІЙЧУК

КНИГА ЮДІФІ

За православним виданням Біблії Старий Заповіт складається із 39 канонічних і 11 неканонічних книг. Різняться вони насамперед часом написання. Канонічні створені в XV – V століттях, а неканонічні – пізніше, в IV – I століттях до Різдва Христового.

Чимало оповідей Старого Заповіту пройняті почуттям патріотизму, національної гідності, ідеєю самопожертви заради порятунку вітчизни. Древнім ізраїльтянам доводилося часто воювати, у кривавих битвах відстоювати свою незалежність. А коли вирішувалася доля держави, вони робили все можливе й неможливе, щоби відвернути небезпеку.

До неканонічних належить Книга Юдіфі. У ній розповідається про благочестиву вдову, на ім'я Юдіф (за іншими перекладами – Юдита), яка врятувала рідне місто Ветилую під час нашествия асирійців.

Цар ворогів Навуходоносор віддав наказ своєму воєначальникові Олоферну покарати за непослух народи, що мешкали на заході від Ассирії. До них належали й ізраїльтяни. Дізнавшись про наближення асирійців, вони заходилися будувати фортифікаційні загородження, чим накликали на себе гнів Олоферна. Коли вороже військо підійшло до вузького проходу в Ездрилонській долині, то з'ясувалося, що він з наказу первосвященника Йоакима перекритий ізраїльтянами, що мешкали в добре укріплених містах Ветилуя та Ветомесфем. Ізраїльтяни довгими молитвами вzywали до Господа, щоби він відвернув від них небезпеку поневолення.

Тим часом Олоферн зібрав своїх військових вождів і запитав у них, у чому сила ізраїльтян і чому вони не хочуть здатися. Вождь аммонітян Ахіор радив Олофернові не йти війною проти ізраїльтян, бо поки вони бережуть вірність Богові, їх ніхто не здолає. Тоді Олоферн привселюдно звернувся до порадики: «Хто ти такий, Ахіоре, що відмовляєш нас воювати проти роду Ізраїльського, бо Бог його захищає? Хто ж Бог, як не Навуходоносор? Він пошле свою силу і зітре їх з лиця землі, і Бог їхній не врятує їх». Відтак Олоферн наказав зв'язати Ахіора, відвести його до Ветилуї й віддати до рук синів Ізраїля. Там він був звільнений від пут місцевими жителями.

Самовпевнений Олоферн наказав військові обложити Ветилую і перекрити містянам доступ до води, щоби приректи їх на повільну смерть. Жителі міста почали вимагати від старійшин здати його асирійцям, якщо протягом п'яти днів не надійде поміч від Бога. Тоді обізвалася надзвичайно вродлива жінка Юдіф, яка була в жалобі три роки і чотири місяці за своїм рано померлим чоловіком. Вона звинуватила старійшин у тому, що ті хочуть піддати Бога випробуванням, і сказала: «Я зроблю діло, яке пронесеться синами роду нашого в роди родів. Станьте в цю ніч біля воріт, а я вийду з моєю служницею, і протягом днів, після яких ви вирішили віддати місто нашим ворогам, Господь відвідає Ізраїля моєю рукою. Тільки не розпитуйте про мій намір, тому що я не скажу вам, доки не звершиться те, що я маю намір зробити» (Юдіф, 8: 32 – 34).

Відтак молода вдова, намірившись врятувати рідне місто, нарядилася в пишний одяг і попрямувала разом зі своєю служницею до асирійського табору. Щирими

словами вона звернулася до Бога: «Владико неба і землі, Творче вод, Царю усякого створіння Твого! Почуй молитву мою! Дай удовиній руці моїй міцність на те, що задумала я» (Юдіф, 9: 10 – 13). Перед ворожою вартою Юдіф оголосила себе пророчицею і сказала, що вона нібито хоче вказати Олофернові спосіб легкої перемоги над Ветилуєю, бо місто через гріхи втратило Боже заступництво. Зачарований красою і мудрістю Юдіфі, Олоферн дозволив їй жити в асирійському таборі. Четвертого дня полководець влаштував пишний бенкет, на який запросив Юдіф. Милуючись красою жінки, він випив багато вина і, сп'янілий, міцно заснув на ложе.

Юдіф обезголовила сплячого ворога його ж власним мечем, а відрізану голову передала своїй служниці, яка заховала її у мішок із харчами. Відтак жінки повернулися до міста.

Ранком асирійці побачили голову свого полководця на міському мурові та з переляку кинулися врозтіч. Так завдяки хоробрості й кмітливості Юдіфі ветилуїці здобули перемогу над ненависним ворогом.

Сюжет про подвиг вродливої і богобоязливої жінки Юдіфі із неканонічної біблійної книги ліг в основу численних малярських, музичних і літературних творів.

*Сандро Боттічеллі.
Повернення Юдіфі. 1470 - 1472 рр.*

XXXI Міжнародний фестиваль колядок та зимових звичаїв і традицій українців

Сізету Мармаціей, 13 січня 2024 р.

